

türkiye yazıları

**eleştirel
kavrayış
ve katkı**

AYLIK DERGİ

sayı 60
mart 1982
100 lira

FAİK AKÇAY
MURAT BARKIN
ŞÜKRÜ BİLGİÇ
MUZAFFER İLHAN ERDOST
CENGİZ GÜNDOĞDU
BURHAN GÜNEL
A. MÜMTAZ İDİL
HİDAYET KARAKUŞ
SARGUT ŞÖLÇÜN

şiiir

GÜLTEN AKIN
NESRİN AKPINAR
TALİP APAYDIN
ALİ CENGİZKAN
VEYSEL ÇOLAK
AYHAN GÜLSOY
A. HİCRİ İZGÖREN
NUSRET KEMAL
A. TUĞRUL KESKİN
TİMUÇİN ÖZYÜREKLİ
AYKUT TANKUTER
SÜHA TUĞTEPE

TÜSTAV

**bir ince kara küçücük
oğlana ilâhi**

Sargut Şölçün	3	Profesyonel Huzursuzluk
Murat Barkın	4	Gerçekçi Bir Yazara
Nusret Kemal	5	Çözümleme II
Talip Apaydın	7	Kavaklar
Metin Eloğlu	9	Desen
Veysel Çolak	11	Çoktan Kanamış
Ayhan Gülsoy	13	Sıkıntı
Gülten Akın	14	Bir İncekara Oğlana
Muzaffer İlhan Erdost	15	Türküler Günlüğü
Cengiz Gündoğdu	21	Beşir Fuad Kendini
Şevki Altuğ	21	Kanayan
Aykut Tankuter	22	Anı
Süha Tuğtepe	23	Islanırım Bitmez
Burhan Günel	24	Yüzbirinci Soru
A. Tuğrul Keskin	25	Kaç Karayıldır
Hidayet Karakuş	27	Çakışmalar
A. Hicri İzgören	27	Enver Gökçe
Şükrü Bilgiç	30	Ağıt Gibi
Nesrin Akpınar	30	Hatırlamak
Timuçin Özyürekli	31	Uzansam Gökyüzüne
A. Mümtaz İdil	32	Gel de Akşam Üzeri
Faik Akçay	33	Kocakent
Ali Cengizkan	35	Bahar Şiirleri

TÜRKİYE YAZILARI / Sahibi ve Sorumlusu : Ahmet Say / Yönetim Yeri : Selanik Caddesi 7, Kat 1, Büro No. 8, Kızılay - Ankara / Yazışma ve havale adresi : P.K. 337 - Kızılay - Ankara.
Mektup ve havalelerinizi lütfen posta kutusu adresine gönderiniz / Yıllık abone 500 Lira / İstanbul dağıtımı : Örnek Dağıtım / Ankara Dağıtımı : Sanat Dağıtım / İzmir dağıtımı : Aydın Kitabevi / Anadolu dağıtımı : Türkiye Yazıları / Kapak : İbrahim Demirel / İlan koşulları : Tam sayfa 15.000 lira, yarım sayfa 8.000 lira, çeyrek sayfa 4.000 lira / Yurtdışı abone : Avrupa 50 Mark ya da karşılığı, Amerika 100 dolar / Tek dergi istekleri için 100 liralık, yayın istekleri için 50 liralık posta pulu gönderilir. / Dizgi, baskı, cilt : ŞAFAK MATBAASI, Ankara. / Baskı tarihi : Mart 1982

Profesyonel Huzursuzluk

Sargut Şölçün

Üç yıl önce jury Dawydow'un «Özgürlük ve Yabancılaşma» (Freiheit und Entfremdung) adlı kitabını okumuştum. Yazar, kitabına bir masalla giriyordu. Şöyle: Bir gün, adamın biri uyurken ağzından içeriye bir yılan kaçar ve zavallının midesine yerleşir. Adam uyandığında, o zamana kadar yaşadığı özgür hayatın sona erdiğini anlar. Artık kendisine ait değildir, özgür iradesinin yerini, efendisi olan yılanın kötü iradesi almıştır. Uşaklık yılları çok uzun sürer. Ama adam bir gün yılanın vücudundan çıkıp gittiğini anlar, artık özgürdür. Ancak, şimdi ne yapacağını bilememektedir; çünkü, kendi iradesine göre yaşama yeteneğini kaybetmiştir. Yılanla birlikte, adamın uşaklık yıllarında edindiği «öz» de çekip gitmiş, yerinde bir «boşluk» bırakmıştır. Yani, özgürlüğün yerini «boşluk» almıştır. Ne yapsın şimdi bu adamcağız?

Midesinde yılanla birlikte yaşamağa alışmış insanların çoğunlukta olduğu bir toplumda düşünmeye çalışmak, ister istemez, bazı «huzursuzluk yolları» aramaya kalkmakla eşanlı oluyor. Bugün birkaç yüzyıl geriye gidip Hamlet'in, Werther'in huzursuzluklarını, «problematik» oluşlarını, ıstıraplarını düşündükçe insanın utanası geliyor. Coşkulu, sorumluluk taşıyan, ıstırap çeken bireylerin yerini, «küçük esnaf zihniyeti»yle mutlu olabilen insanlar almışsa şunu düşünmek gerekir: Bu toplum nasıl heye-

canlandırılır? Son zamanlarda, hangi heyecan odakları ortaya çıktı bu toplumda? «Huzur»un mu, yoksa «huzursuzluk»un mu sonucu bunlar?

TÜRKİYE YAZILARI'nın, 11 - 12 Şubat 1978'de Ankara'da düzenlediği «Ulusal Demokratik Kültür Politikasının Temel Öğelerine Yaklaşım Semineri»nin sonuç bildirisi, «toplumumuza ilerici doğrultuda yönlendirmeye katkıda bulunmak üzere» diye başlıyordu. Bugün aydınlar arasında, «kültürümüzün gelişebilmesi için, Türkiye'de kapitalizmin gelişmesi gerektiği»ni savunanlar var. Böyle diyenlerin hepsi «kötü niyetli» değil; ancak, bu tür görüşlerle «küçük esnaf zihniyeti» bir araya gelince ortaya Güneş çıkıyor. İşte o zaman susulursa, olan, «gerçeği savunanlar»a olacak; çoğu, Dostoyevski'nin insanlarına benzeyecek bu gidişle. Yabancılaştırma günde 24 saat geçerliyse, biz de, rahatsız ederek, huzursuz kılarak **alternatif** olmak zorundayız. Tarih bilincini edinme şansı, zor zamanlarda artmaz mı? Mart ayında Almanların demokrat yazarı Heinrich Mann'ı (27 Mart 1871 - 12 Mart 1950) saygıyla anmamak elde değil.

TÜRKİYE YAZILARI için, «1982 Nesin Yılığında «içeriğiyle tam profesyonel bir dergi» deniyor. Bu söz, **bundan sonra da hak etmek** zorundayız. Evet, profesyonel huzursuzlar aranıyor!...

eleştiri

EKONOMİ TUTKUNU «GERÇEKÇİ» BİR YAZARA

Gerçekçiliğin, Yazarlığın ve Ekonominin «A» sı Üzerine Küçük Belirlemeler

Murat Barkın

Yazar, çeşitli konularda yazıya dayalı ürünler veren kişidir. Ulaştığı sonuçlar açısından çok sayıda benzeri bulunan ve bu sonuçların yinelenmesinden öte gitmeyen yazılarının bile özgün bir yan taşınması, onu yazıcıdan ayıran — birincil olmamakla birlikte, — en belirgin özelliğidir. O, toplumla bağını değişik bir düzeyde yeniden kurma ve geliştirme çabasını, amacına, istenci dışındaki etkenler dışta tutulursa, ancak yapıtlarının özgünlüğü ölçüsünde ulaştırabilir. Ama özgünlük, salt biçimsel kaygıyla ya da kendisi içinlikle sınırlandırıldığında, ölçü olmaktan çıkar, değişir, başkalaşır; özgünlük arayışı, uğruna gerçekliğin kurban edilebileceği boyutlar kazanır.

Nice ünlü yazar, ününü, özgünlüğün adak taşıdığı gerçekliğin kanını akıtmasına borçludur. Üstelik bunlardan bir bölümü, değişik uzmanlık alanlarındaki konuların iğdiş edilmesinde de belirtilen özelliği gösterebildiğinden, yığınlar «düşünür» olarak benimsetilme mutluluğuna erişmiştir. Böylesi düşünürlerin ülkesindeki en çarpıcı örneklerinden biri de, hiç kuşku yok, Orhan Hançerlioğlu'dur.

Bir şiir kitabı, bir öykü kitabı, sekiz roman, tümü **Düşünce Tarihi** adı altında sonradan tek kitapta bütünleştirilmiş üç ciltlik bir inceleme, Musahipzade Celal'i ele alan bir başka inceleme, her biri ayrı uzmanlık alanlarında düzenlenmiş geniş oylumlu üç sözlük ve çeşitli felsefe terimleriyle akımlarını konu edinen yedi ciltlik bir ansiklopedi! Onun gün ışığına çıkmış çalışmalarının dökümü yapıldığında karşılaşılan görünüm budur.

Gelgelelim, Hançerlioğlu, yazınsal ürünlerine yansımaya çalıştığı kendine özgü «gerçekçilik» anlayışını, sosyal bilimlere ilişkin yapıtlarında da sürdürmekten geri kalmaz. Bu «gerçekçilik», «gerçeğe sanatçı eliyle yeniden biçim verilmesi»ne dayanır (1). Sanatçının görevinin olanı olduğu gibi aktarmak olmadığı, ürünlerini aktarmacılık çizgisinde tutan kişinin sanatçı sayılmayacağı ölçüsünde belirgin-

lik taşıdığına göre, ilk bakışta, Hançerlioğlu'nun hiç de yeni bir şey söylemediği sanılabılır. Oysa belirtilen türden bir sanı, ivcenlikten dolayı düşülen bir yanılgı olmanın dışında değer taşımaz. Çünkü, «gerçeğe sanatçı eliyle yeniden biçim verilmesi», onun «gerçekçilik»ünün özü değil, dayanağıdır yalnızca. Nitekim, ortaya koyduğu dayanağa yaslanarak dile getirdiği görüş, konu üzerine anlayışındaki yeniliği asıl boyutlarıyla sergileyecektir:

«Olması gereken gerçek», diye sürdürür yazısını Hançerlioğlu, «gerçeğin sanatçının elinden yeniden biçimlenmesi demektir» (2).

Ya olmaması gereken gerçek nedir? Yaşanılan gerçek mi?

Sanatçının hazırlayacağı üründe neyi anlatacağına kendisinin karar vermesi gerekliliği, sorunun ayrı bir yönüdür. Seçimini olmayandan ya da olandan yana yapmasının, gerçekçiliğinden kuşku duyulmasına yetip yetmeyeceği ise başka bir yön. Ama bir sanatçının gerçekçiliğini, gerçekçi olduğu yolundaki sözlerinin belirlemeyeceği kesindir. Siz, gerçeği, «olması gereken» ve «olmaması gereken» diye ikiye ayırıyorsanız eğer, gerçekçiliğinizi haykırmanız ne değiştirir ki? Belirli bir yapıya erişmek istemenin ya da eriştiğini söylemenin öyle bir yapı kazanmaya yetmeyeceği, yeni örneğini sizin haykırışınızda bulacaktır. Gerçek, isteklere bağlı kılınamaz ve sizin bu yönteki çabanız, onun niteliğini öznelcilikte tutuklamaya kalkışmaktan başka anlam taşımayacaktır.

Neyse, «gerçeğin ayırıcı niteliği nesnel olmaktır», demesini de bilir Hançerlioğlu. «Ne var ki idealistler ona öznel bir anlam vermeye çalışmışlardır» (3).

Kişi, çabasını ancak bu denli güzel anlatabilir! Hançerlioğlu, yukarıdaki iki tümcelik açıklaması için bile, yazarlık yeteneğinin alkışlanmasına hak kazanmıştır!

Gerçekçiliğini savunan bir ozanın, öykücünün ya da romancının bu yönde davranma-

ması, onun ozanlık ya da yazarlık yeteneğinin yok sayılmasına yetmez. Ama yeteneğin, gerçekçiliğin önüne geçemeceyeceği alanlar da vardır. Bilimsel olduğu öne sürülen bir yapının, sözelimi bir ekonomi sözlüğünün önsözünün bile yanlışlarla dolup taşması, onu kaleme alan yazarın özanlatısındaki ustalaktan dolayı bağışlanabilir mi? Gerçekçiliğin sanatsal ürünler veren tüm yazarlar için uyulması zorunlu bir öz olduğunu düşünmek, nasıl gerçekçi olmayan bir iyimserliğe çakılıp kalmaksa, bu düşünceye ters bir değerlendirmeyi bilimsel yazı yazarlara geçerli kılan bir suskunluğu paylaşmak da, yarınlara yönelik bir suç ortak çıkma noktasında öyle düşümlenir.

Evet, Hançerlioğlu'nun geliştirilmiş beşinci basımı yakınlarda piyasaya sürülen **Ekonomi Sözlüğü**, içindeki bilgilerin doğruluğu açısından ele alınıp incelenmesi ivedilik kazanmış bir yapıttır.

Niçin diğer bilimsel yapıtları değil de, ille **Ekonomi Sözlüğü**?

Çünkü bu kitap, onun «düşünür» olarak tanınmasına yol açan yapıtlarının gözden geçirilmiş, eksiklikleri önemli ölçüde giderilmiş ve birtakım eklemelerle zenginleştirilmiş son örneğidir. Daha da önemlisi, Hançerlioğlu'na bilimsel araştırmalarından ve incelemelerinden ötürü düzülen onca övgü, şimdi, okurların yoğun ilgisinin **Ekonomi Sözlüğünde** odaklaşması biçiminde etkisini duyurmaktadır.

Sözlüğün beşinci sayfasında, birinci baskı için yazıldığı ayrıç içinde belirtilen bir bölüm yer alır. «Önce» başlığını taşıyan bu bölümde, Hançerlioğlu, kitabının yapısını ve hazırlanış nedenini ana çizgileriyle açıklar. Ne yazık ki, açıklama, daha ilk tümcesinin teklemeye başlar:

«Bu sözlük, gerçekte, özel bir alanda düzenlenmiş bir felsefe sözlüğüdür...»

Hançerlioğlu'nun özel alanlarda felsefe sözcüğü düzenlenebileceği görüşünü de içeren bu tek tümcesi, yalnızca düşünme yetimizin sınırlarını zorlamakla ve onu genişletmekle kalmıyor, felsefe kavramına da yeni bir boyut ekliyor. Bir sözü bile felsefede çığır açmaya yeten kişi, gerçekten de, «düşünür» sanını taşımaya hak kazanmıştır! Jeoloji, fizik, sosyoloji gibi alanlarda felsefe sözlükleri düzenlenebileceği görüşü ilginçtir; ama daha da ilginç, marangozluk, dokumacılık, kültür balıkçılığı, kümes hayvancılığı gibi çalışma alanlarının da aynı düşünceye açık oluşudur. Hançerlioğlu, böyle bir sav getirmedeğini söylese bile, koyduğumuz vargı, yukarıdaki tümcenin son duruşudur; başka bir şey değil! Acente, acyo, açık bono, adi şirketler gibi kavramların felsefi bir

içeriği barındırdığı düşünülebiliyorsa eğer, neden mobilya yapımını ya da alabalık üretimini bu onurdan yoksun bırakalım? Birinci kümede sıralananların bir felsefe sözlüğünün başlıklarını oluşturabileceği, ancak ikinci kümedekilerin felsefenin ana konuları sayılabileceği ölçüde benimsenebilir.

Okumayı kaldığımız yerden sürdürelim :

«... **Başlıklar, ilkin, çağdaş düşüncenin genel yapısı üstündeki çalışmalarımızdan seçilmişti. Sonra, olanaklarının zorlamasıyla genişledi. Genel bilgiler veren yerli ve yabancı yapıtlar dışında hiç bir sözlükten de yararlanmadı.**»

Çözümleme II

Kendini unutmuş bu şehir
Sise dumana atılıvermiş
Yalnızlığında bile dolu doluyken
Ölümlere boşvermiş yürekliliği
Özsuğunu yitirmiş yapraklar gibi
Lâmbaya dokunan kelebek gibi
Dökülürmüş...
Gezen mi bilir yaşayan mı?
Kaldı ki yüreğim bildiğimce gurbetçi
Serseri bir uzaya uzatmış ellerini
Yıldızlar arası şehirler arası
Mahalleler sokaklar arası
İnsanları yaşamış o türüsüne
Yalnızlık bize göre değil demiş
Ve atı alan Üsküdarı geçmeden
Işık veren aydınlık bir güneşe
Bükülürmüş...
Canveren bitkilere kuşlara
Dört mevsimi yaratan bir güneşe
Baktıkça yaşadıkça serüvenlerini
Gözbebekleri fırlayıp yerlerinden
Kalakalmış...
Ne ömürmüş öylesi, güzelliği bilir tek
Bu yıllara çile dayanmaz
Kimi gül kokar kimi menekşe
Dağlardan kekik kokar kimisinde
Mevsim mevsim yaşar çiçekler
Otlar ağaçlar dallar
Kimisi yaşamayı bırakmaz dostlara şentlik
Kimisinde kozalar gibidir
Boynu bükülmüş başlar...
...Ve böylece sürdükçe yaşamımız
Gökkuşağına sarılacak umutlarımız
İsteklerimiz tutkularımız inancımız

Nusret Kemal

Hançerlioğlu, çalışmalarını «çağdaş düşün-
cenin genel yapısı üstünde» diye nitelemekle,
alçakgönüllülük gösteriyor. Onun çalışmaları,
yalnızca «çağdaş düşüncenin genel yapısı»nın
değil, gelecek çağların düşünsel yapılarının da
«üstünde»dir! Değil mi ki, sözlükteki başlıklar
bu çalışmalardan «seçilmiş» başlıklarla taçlan-
dırılmıştır, kuşkuculuğün en kötüsüne yakala-
nanların bile onlardan herhangi birini şöyle
bir değerlendirmeleri, Hançerlioğlu'nun alçak-
gönüllülüğünü kavramaları için yeterlidir. Söz-
gelimi ilk başlam, «Acente» başlığını taşıyor.
Gerçekten de böyle bir başlık, «çağdaş düşün-
cenin genel yapısı» üstüne bir çalışmayla bağ-
daştırılmaz. Öyleyse, «üstüne» yerine «üstün-
de» demekle, açıklığı, bulunma ekini yönelme
ekine yeğlemekte yerden göğe haklıdır Hançer-
lioğlu. Acente sözcüğünün, onun kazandırdığı
yeni anlamla, hem «çağdaş düşüncenin», hem
de gelecek çağların düşüncelerinin «genel yapı-
sı»nın çok «üstünde» yer alabilecek bir yüceliğe
nasıl eriştiği sorusunu çözüme kavuşturmayı
şimdilik erteleyelim de, sonraki tümceye geç-
elim. Burada, genişlediği bildirilen şeyin, bir
önceki tümcede eylemin edilgenliğinden dolayı
nesne konumunda bulunan «başlıklar» sözcü-
ğü olduğu kesindir. Üstelik de, yazarın en kü-
çük bir çaba harcamasını gerektirmeden, «ola-
naklarının zorlamasıyla», kendiliğinden geniş-
leyiveren başlıklardır bunlar. Hançerlioğlu'na
sağladıkları kolaylıktan ötürü, sözlüğün tüm
başlıklarını içtenlikle kutlarız! Bölümünün son
tümcesi ise, «konuları dağıtmadan, en özlü söz-
cüklerle okura verme başarısı»nın (4) kanıtlan-
dığı bir yapıya sahiptir. Bu tümcede, «hiçbir»
sözcüğünün bölünmesinden başka aksama gö-
rülmez. Bir düşünürün ancak ilkokul çocukla-
rının ödevlerinde rastlanabilecek türden kaba
yazım yanlışlarına düşmeyeceği düşünülürse,
ortadakinin bir «dizgi yanlış» olduğu kesinlik
kazanır; kitabın beşinci başımında bile varlı-
ğını koruyabilecek ölçüde saygın bir dizgi yan-
lış!

Ve işte, felsefe üzerine «en büyük incele-
me yapısı»nın (5) yaratıcısına yaraşır satırlar :

**«Sözlük bilgiyi parçalar. Parçalanabilen
bilgi metafizik bilgidir. Diyalektik bilgede bir
şeyi söylemek için her şeyi söylemek gerekir.
Diyalektik bilgiyi metafizik bir yapıda vermek
söz konusuydu. Eksikler, bunlara ve böyle bir
sözlüğün dilimizde ilk kez yapılmış olmasına
bağışlanmalıdır.»**

Yukarıdaki görkemli açıklamalar dizisi,
«Önce» başlığı altında sunulan bölümcelerden
ikincisini oluşturur. Bu açıklamalardaki özgün-
lük, tartışma götürmez. Ama açıklananların
gerçekle ne denli bağdaşabilir olduğu, üzerin-
de özenle durulması gereken bir sorudur.

İlkin, Hançerlioğlu tarafından bilmezlikten
gelen bir konuyu açıklığa kavuşturalım. Söz-
lükler, bilgiyi parçalamak için değil, sözcükle-
rin ve deyimlerin abecesel sıraya göre dizile-
rek açıklanması amacıyla hazırlanmış kitaplar-
dır. Dahası, içindeki sözcüklerin ve deyimlerin
değişik kullanılış anlamlarını vermesi nedeniyle,
her sözlüğün zorunlu olarak toparlayıcı ya-
pı göstereceği kesindir. Bu yapıdan yoksun tek
sözlüğün bile düşünülemediği apaçık ortaday-
ken, onların tümünün bilgiyi parçalama özel-
liği taşıdığını öne sürmek, gülünç belirlemesi-
ni yetersiz kılacak türden bir tutumdur. Ve
«büyük» sözlüklerin ünlü yazarı Hançerlioğlu,
özgünlük peşinde koşma uğruna böylesi bir
saçmalığa çakılıp kaldığını kavrayamaz duru-
ma düşüyor. Son derece ilginç! Ama daha da
ilginç, «parçalanabilen bilginin metafizik bil-
gi» olduğu savıdır. Nedir metafizik? Hançerli-
oğlu'nun da çok iyi bildiği gibi, meta ta physika
tamlamasının aşındırılmasıyla elde edilmiş,
Yunanca kaynaklı bir sözcük... Doğa ötesi anla-
mındaki bu terim, İ. Ö. I. yüzyılda, Aristoteles'in
yapıtlarının, onun tarafından Birinci Fel-
sefe olarak belirtilmiş en önemli bölümünü ad-
landırmada kullanılıyordu. (6) Sonradan, du-
yumlarla algılanmasının olanaksızlığından ötü-
rü ancak kurgusal çabayla kavranılabileceği
varsayılan durgun ve değişmez bir varlığın özü-
nü ve ilkelerini konu edinmiş özel felsefe dalı
anlamını da kucaklar bir kapsam genişlemesi
gösterdi. Sözcüğe diyalektik karşıt yöntem an-
lamını kazandıransa, karşıtlığı yeterince açık-
layamasa bile, Hegel'dir. Metafizik yöntem,
şeyleri sonal bir kesinlikle birbirinden ayırır.
Birbirinden ayıramayacak olanların ayrılma-
sı, karşıtların aynı zamanda aynı bütün için-
de yer alabileceğinin ve karşıtlar arasındaki
ilişkilerin yol açtığı değişimin yadsınması
sonucunu da yedeğinde getirir. Maymun, may-
mundur; insan da insan! Metafizik yöntem
göre, bu yargı, günümüz için olduğu ölçüde
uzak geçmiş için de doğrudur. Metafizikçinin
şeylerin evrilebilir ve değişebilir özellikte oldu-
ğunu benimsemesi düşünülemez. Bir şey, ancak
o şeyin kendisidir; başka bir şey olamaz! İn-
sanların en eski ataları da, «hiç kuşkusuz»,
bu türün «bütün özellikleri»ne sahiptiler! On-
lar, tıpkı günümüzün insanları gibi iki ayakları
üzerinde dik bir biçimde yürüyebiliyorlar, el-
leriyle çeşitli aletler yapabiliyorlar, düşüneli-
yorlar ve konuşabiliyorlardı! İnsanın bu özel-
liklerden yoksun bir varlıktan türediği düşün-
cesi, metafizikçiye tümüyle yabancıdır. O, ke-
dinin yavrusunun kedi, kurdun yavrusunun
kurt, maymununkinin maymun ve insaninki-
nin insan olduğunu bilir yalnızca ve kendisini,
bu «bilgi»nin sürekliliğiyle, şeylerin bir daha
değişime uğramaksızın oluşmuş olduğu görü-
şüyle sınırlar. Belirtilen sınırlama, — kimile-

rinçe savunulmanın tersine,— devingenliğin yerine durgunluğun geçirilmesi demek değildir. Metafizikçi, devinimin dinimsizliği konusunda kuşku beslemez. Devinimin nedenini durgun ve değişmez bir varlığa bağlamakla yetinir. Aristoteles'in Leusippos'a (7) ve Platon'a (8) yönelttiği eleştirilerden biri de, onların devinimin dinimsizliğinden söz etmelerine karşın, dinimsizliğin nedenini açıklayabilirlikten uzakta kalışlarıdır (9) Devinimin kesin kaynağı, Tanrı'dır Aristoteles'te :

«... Gerçekten de, edim halinde bir devinken neden yoksa, hareket nasıl var olabilir? Malzeme, hiç şüphe yok ki kendiliğinden hareket edemez; kurucunun hüneri ile harekete geçirilmektedir. Kadınların aybaşı hali ve yüzü için de böyledir bu : Tohum ve döllenenme gereklidir onlara. ...» (10)

Ve aynı yargı, ileride daha kesinlikle ortaya konulmuştur :

«... Ebedi hareketin ebedi bir varlık tarafından verilmesi gerekir....» (11)

Tanrı'ya yaslanmak, Aristoteles için, devinimin dinimsizliğini açıklayabilmenin tek yoludur. Doğa üzerine bilgisinin sığılığı, onun ancak böylesi bir «açıklama» getirmesine olanak veriyor. Her arayış, olanaklarının zorunlu kıldığı sonucu sağlar. Bu, o denli açıktır ki, diyalektik bir kavrayış gerektirdiği öne sürülen eski Hint ve Çin düşüncelerinde bile, aynı arayışın yaklaşık aynı sonuca ulaştığı gözlemlenebilir. Sözgelimi Lao -tzu'nun (12) Tao'su Aristoteles'in «kurucu»sundan pek de büyük bir ayrılık göstermez. Tao'nun ne olduğu, Tao Te Ching'in (13) IV. bölümünde şöyle anlatılır :

«Tao her şeyi ihtiva eder. Faaliyette bulunduğu zaman daima boştur. O, ne kadar derindir! Varlıkların atası olduğu zannediliyor. Biz onun kesinliğini köreltiyoruz, karışıklığını çözüyoruz, aydınlığını azaltıyoruz ve tozlarını birleştiriyoruz. O ne kadar saftır. Daima devam edecekmiş gibidir. Kimin oğlu olduğunu bilmiyorum! Tanrı'dan önce meydana çıktığı anlaşılıyor!» (14)

XXXIV. bölümde ise şunlar yazılıdır :

«Büyük Tao her yerde vardır. Solda ve sağda bulunur. Bütün mahlûklar varlıklarını ona borçludurlar....» (15)

Tao adı verilen bu evrensel bütün, durgun bir yapı gösterir :

«Tao daima Wu -wei'dir (bir şey yapmamak)....» (16)

Anlaşılabacağı gibi, Taocu diyalektik, Tao'da son bulur. Tao, her şeyi içerir, her yerde vardır ve her şey onun ürünüdür; ama her şeyi içermesine karşın, şeylerdeki çelişmelerden irak-

tır ve her yerde olması, devinimin ve savaşımın dışında kalmasını engellemez. Arayışın diyalektik diyalektikçe karşıt bir ana -sonuç yaratmıştır. Taocu diyalektik solluğu, burada diner. **Tao The Ching**, durgunluğun devinime kaynaklık ettiği ve egemen olduğu görüşünün, bu görüşe adını veren «**Metafizik**»ten çok daha önce belirtildiği bir yapıt olarak ayrı bir dönem taşır. Sözgelimi, XXVI. bölümde, metafizik düşünceenin eksenini oluşturan vargının, şaşmaz bir kesinlikle ortaya atıldığı görülür :

«... Sükûnet, harekete hâkimdir....» (17)

Yapıtın bütününe damgasını vuran, bu vargıdır. Öyle ki, diyalektik gelişmenin en görünür biçimlerinden söz edildiğinde bile, bu gelişmenin doğal sonuçları, kendilerini var eden nedenlerden sıyrılarak o durgun ve değişmez varlığa bağlanır; akış bir anda kesilir ve kesintiden sonrası, Tao aracılığıyla «açıkanır».

«Varlıklar kuvvetlendikten sonra ihtiyarlar. İşte bu, Tao'ya uygun değildir; Tao'ya uygun olmayan şeyler çabuk yok olurlar. (18)

Doğru bir saptamanın peşinden gelen, doğruyu önemsiz kılmaya yetecek türden bir yanlışir. Diyalektik kırıntılarının bulunduğu her başlangıcın diyalektikçe karşıt bir sonuca ulaştırılması, **Tao Te Ching**deki yönelişin, Aristoteles'in «**Metafizik**»indeki yönelişle çakiştığını gösterir. Oysa «**Metafizik**»te yüceltilen kurguya dayalı us, **Tao Te Ching**de küçümsenir ve yerini, sezgiye bırakır. Aynı araçlarla aynı yönelişin sağlanması, son derece «ilginç» sayılsa gerek. Bu ilginç birliktelik, o çağın bilgi birikiminin doğadaki devingenliği açıklayabilecek düzeyden yoksun bulunuşuyla anlaşılanır. Doğadaki devingenliğin açıklanamaması, eski dü-

Kavaklar

Bizim aydınlık kavak ağaçları
Çok önemlidir işleri

Ne konuşurlar yukarılarda
En sulak yerinde toprağın
Salınurlar bilinmezlik içinde
Ne meyve verirler
Ne gölge ederler bahçeye

Hep uzaklara bakarlar
Özenirler birşeylere
Bizim aydınlık kavak ağaçları

Talip Apaydın

şünürleri, devingenliği sağlayan değişmez bir ilke aramaya itmişti. Doğayı tanıma çabasının zorunlu kıldığı bu arayış için kullanılan aracın kurgusal yönelim ya da sezgi oluşu, o koşullarda neyi değiştirdi ki? Bu çaba, varlık türlerinin birbirinden kesin çizgilerle ayrılmasını, sınıflandırılmasını gerektiriyordu öncelikle. Dolayısıyla, başlangıçta en büyük önemin durgunluğa ve değişmezliğe verilmesi, yalnız zorunlu değil, gerekliydi de. Bilimsel ilerlemeler, şeylerin doğal değişmelerinin incelenmesini olanaklı kılacak boyutlara eriştiğinde, metafizik yöntem can çekişmeye başladı. Ama bilimsel ilerlemelerin metafizik yöntemi geçersizleştirecek kerteğe ulaşması olanağını hazırlayan da, yine metafizik yöntemdi.

Buraya değin yapılan belirlemeler göz önünde tutulursa, metafizik bilginin, şeylerin hem kendisini tümleyen çelişkinlerden, hem de çelişkini buldukları bütünlüklerden yalıtılmış durumlarına ilişkin bilgi olduğu söylenebilir. Gelgelelim, Hançerlioğlu'nun «parçalanabilen bilgi metafizik bilgidir,» tanımı, kesin bir yanlıyı dile getirir. Parçalanabilirlik, bilginin belirgin özelliklerindedir. Parçalanamayan bilgi, kendisine yönelik ya da kendisiyle bağıntılı hiçbir uygulamanın gerçekleştirilemeyeceği bilgidir ve böyle bir bilgi, yoktur. Çünkü bilgi, özünde, uygulama etkinliğine dayalıdır. Uygulama etkinliği ise, toplumsal bir yapı gösterir. Öyleyse, toplumsal gücün yoğunlaştığı ve belirgenleştiği bir üründür bilgi. Bu ürün, nesnel gerçeklikten edinilenlerden her birinin dile uygun olarak düzenlenmiş biçiminden başka bir şey değildir ve doğruluğunu, uygulanabilirliğinden ya da kendisiyle bağıntılı uygulama yapılabilirliğinden alır. Öte yandan, Hançerlioğlu tarafından belirtilmek istenenin yönemsel bir parçalamayla sınırlı kaldığı düşünülse bile, böyle bir yaklaşım, yapılan yanlış yönünü değiştirmekten başka sonuç sağlamaz. Çünkü, bilginin yönemsel olarak parçalara ayrılması, parçalardan her birinin diğerleriyle ilişkilerini göz ardı etmeye kaçınılmazlık kazandırmaktan uzaktır. Hançerlioğlu, parlak tümceler kuruyor; ama bu parlaklık, tümcenin ilişkin bulunduğu konuya aydınlık getirmeye yetmiyor. Özgün sonuçlar içeren kalın kalın kitaplar hazırlıyor; ama vardığı sonuçlardaki özgünlük, düştüğü yanlışları yansıtıyor. O, yazmak için yazıyor ve anlaşılın, yazmaktan, okumaya zaman ayıramıyor. Yoksa, «diyalektik bilgide bir şeyi söylemek için her şeyi söylemek gerekir,» savını getirir miydi? «Diyalektisyen» Hançerlioğlu, her şeyi bilme yetisinin yalnızca Tanrı'ya yakıştırıldığını unutmuş olamaz. «Her şeyi söylemek» ayrıcalığı, her şeyi bilmeyi gerektirir. Demek ki, diyalektik bilgi, Tanrı'nın tekelindedir! İşte, özgünlük diye buna derim ben!

«Diyalektik bilgiyi metafizik bir yapıda vermek»se, ancak Hançerlioğlu gibi bir «düşünür»ün gerçekleştirebileceği bir başarıdır. Diyalektik bilgi, öncelikle, şeylerdeki çelişkin parçaların bilgisidir. Bu çelişkin yanlar arasındaki savaşım, gelişmeyi; gelişme de, belirli bir aşamada, değişmeyi yaratır. Evrendeki her şeyin, sürekli bir devinim, sürekli bir yenilenme ve gelişme içinde bulunması, bu nedenledir. Evren, bağında, gelişmelerin ve evrilmelerin olduğu, nitel değişmelerin patlak verdiği örgensel bir bütünlük gösterir. Böylesi bir bütünlük, şeylerdeki devinimin birbiriyle ilişkili, birbirine dayalı, birbirini belirleyen yapısından kaynaklanır. Diyalektik bilgi, hem şeylerin oluşumunun, gelişiminin ve parçalanıp yok oluşunun onlardaki çelişkin yanlar temelinde değerlendirilmesiyle, hem de şeyler arasındaki karşılıklı bağımlılıklar ve şeylerin, içinde yer aldıkları süreçlerin ulaştıkları aşamalarına göreceklerle göz önünde tutularak elde edilmiş bilgidir. Dolayısıyla, diyalektik bilginin «metafizik bir yapıda verilmesi» olanaksızdır. Ama Hançerlioğlu, olamaz olur yapıyor. Bu başarıya erişebilen «düşünürler» türünün ilk örneğinin ülkemizde yetişmesi, bizler için kıvanç verici bir olgudur! Hançerlioğlu'nun sözlükteki «eksikler»e ilişkin tümcesi bile, kıvancımızı gölgelemeye yetmez. Baştan aşağı yanlışlarla dolu bir sözlüğün «eksikler»ine kim aldırır ki?

Aynı sayfanın sonuncu bölümcesinin de, özgünlükte, kendisinden önceki iki bölümceden geri kalmadığını özellikle belirtelim. Ama «düşünür»ümüzün özgün yanı üzerine daha çok konuşmak, hem gereksiz, hem de yersiz bir çaba olur. Öyleyse, hiç zaman yitirmeden sözlüğün başlıklarına geçebiliriz.

Sözlükte açıklanan kavramlardan ilki, acentedir. Acenteyi, «başkaları hesabına bir ticaret işini yapan kişi ya da kurum» diye tanımlıyor Hançerlioğlu ve arkasından bu tanım doğrultusunda bir dizi açıklamaya girişiyor. Yukarıdaki tanıma göre, acente, tecimsel bir hayırsever ya da tecimsel bir hayır kurumudur! Gerçekleştirdiklerinin «başkaları hesabına» olmakla sınırlı kalması, ondaki hayır yönünü açıklamaya yeter. Öte yandan, Hançerlioğlu, ajans sözcüğünü de acente kapsamına sokuyor. Gerçi her iki sözcük de, Latince «yap» anlamına gelen agere eyleminden türemiştir ama, kaynaklarının ortaklığı, onların birbirine eşitliğini sağlamaz. Acente sözcüğü, İtalyancadan; ajans sözcüğü ise Fransızcadan dilimize geçmiştir. Bunlardan ilki, kişi; ikincisi, kurum anlamını verir. Acenteyi karşılayan, Türkçeye yine Fransızcadan geçmiş bir başka sözcük, ajan (agent) sözcüğüdür. Ajanın dilimizdeki kapsamının acenteden daha geniş olması ya da vapur ortaklığı, banka türünden kurumların

dallarından her birine geçmişte yanlış olarak acentasının yakıştırılması, ne ajanın acenté olmadığını, ne de acentenin kurum olduğunu gösterir. Acenté, yapısı içinde görevli bulunmadığı bir işletme için belirli bir tecimsel işi yüzdelik karşılığında yapan kimsedir. O, ister yetkivereniyle aynı bölgede, isterse sınırları sözleşmede belirlenen bir başka bölgede olsun, çalışmalarını bağımsız sürdürür. Ama yine de yetkiverenin çıkarlarını korumakla yükümlüdür. Aynı bölgede ve aynı tecimsel dalda uğraşan birden fazla işletmenin yetkideşliğini alamaz. Çalışmaları açısından incelendiğinde, acentelerin, işlerinin kapsamı ve genişliği ölçüsünde, çeşitli tecimsel etkinliklerde buldukları görülür. Bağlayıcı anlaşmalarda yetkiverenin aracılığını üstlenmek ve kimi durumlarda doğrudan onun adına böyle anlaşmalara girişmek de, bu etkinlikler arasında yer alır. Yetkiveren, ülke içinde bulunabileceği gibi, ülkede şube kurmamış bir yabancı işletme de olabilir. Yabancı işletmelerin geri ülkelerdeki acenteleri,

tümüyle değilse bile genellikle, emperyalist te-kellerin işbirlikçileri konumundadırlar. Ama ulusal ya da işbirlikçi kimlik taşıyan, her acenté, yetkiverenin iş konusuna göre belirlenen türlerden biri içinde ele alınır. Borsa acenteleri, sigorta acenteleri, denizcilik acenteleri, bu türlerin birkaç örneğidir. Hançerlioğlu'nun yapması gerekmesine karşın yapamadığı açıklamalar, özet olarak böyle sıralanabilir. Açıklayabilmek, açıklanacak konunun ayrıntılarıyla bilinmesini zorunlu kılar. Oysa, Hançerlioğlu bilmediği konularda açıklamalara girişmekten kaçınmıyor. Sonuç, bir yanlışlıklar denizidir. Bu denizde boğulmadan yol almaya çalışan okurların harcadıkları çabaya yazık.

İkinci başlamda açıklanan terimse, acyo. Hançerlioğlu, acyonun, «banka ücreti» olduğunu belirttikten sonra, şu açıklamaları sıralıyor :

«... Bu deyim, eskiden paranın madensel değerleriyle saymaya değeri arasındaki farkı di-

le getirirdi. Sonra, bir senedin üstünden yazılı değerden daha çok değer kazanması durumunda eski değeriyle kazandığı değer arasındaki farkı dile getirdi. Daha sonra anlamı genişledi, bir banka ya da bankerin sattığı yabancı paralar karşılığında aldığı ücreti adlandırdı. Günümüzde, bankalarca yapılan işlemler üzerinden alınan tüm ücretleri (faiz, komisyon, haberleşme ücreti vb.) dile getiriyor.»

Acyonun, «banka ücreti» olmadığı, bu sözcüğün «deyim» değil, terim olduğu ölçüde açıktır. Hançerlioğlu, acyoyu bilmediği gibi, deyim sözcüğünün anlamından da habersiz görünür. Deyim yapılandırıldığı sözcüklerin anlamlarının değiştirilmesiyle kalıp özelliği kazandırılmış takımların ve öbeklerin genel adıdır. Bir sözcük, tek başına deyim oluşturamaz. Sözlük yazarı Hançerlioğlu'nun bütün dillere geçerli bu kuralı bilmemesi, sözlük yazarlığının ülkemizdeki düzeyi açısından düşündürücüdür. Pe ki, acyo nedir? Dilimize İtalyancadan girmiş bir sözcüktür acyo; ayırım anlamına gelir. Eskiden, maden ederlerindeki yükseliş ve düşüşler nedeniyle, madensel bir paranın bileşimine ve ağırlığına göre belirtmesi gerekli değerden eksik ya da fazla işlem görmesinden doğan ayrıma acyo denirdi. Daha sonra bu terim, geçerlikli kâğıt paraların aynı işlem sokulması sonucu çıkan ayırım için de kullanılmaya başlandı. Bu kez, işlem, kâğıt paranın karşılık olarak basıldığı altın göz önünde tutularak yapılmaktaydı. Terimin günümüzdeki kullanılış kapsamı ise, dört noktada özetlenebilir:

1. Bir tecimsel senedin iskontodan sonraki tutarının, senedin belirttiği parasal değerden çikartılmasıyla elde edilen nicelik;

2. Bir tecimsel senedin yenilenmesinde alınan yüzdellik;

3. Bankacılar tarafından yapılan kesintilerin tümü;

4. Bankalardan ya da bankerlerden yabancı para satın almada fazladan yapılan ödeme.

Hançerlioğlu'nun acyoyu «banka ücreti» biçiminde tanımlamasının dalgınlık ürünü olduğu söylenemez. Çünkü acyo üzerine yaptığı açıklamalarda, nerede banka ya da banker sözcüğünü kullanmışsa, aynı tümce içinde ücret sözcüğüne de özenle yer vermeye çalıştığı görülüyor. Ücretin ne olduğu ise bellidir. Hançerlioğlu'nun sözcükleriyle açıklamak gerekirse, ücret, «emekgücünün satın alınması karşılığında verilen para»ya denir ve «emekgücü fiyatını dile getirir». Öyleyse, «bir banka ya da bankerin sattığı yabancı paralar karşılığında aldığı ücret», yabancı paraları satabilmesi için banka sahibinin ya da bankerin emekgücüne ödenen fiyattır!

Sözlüğün üçüncü başlamı da acyoyla ilintili. «Acyo Faiz Kuramı» başlığı altında şunları yazmış Hançerlioğlu:

«Böhm - Bawerk'in faizin nedenini acyoyla açıklayan kuramı... **Avusturya okulu** ya da **psikolojik okul** adıyla anılan ekonomi okulundan Avusturyalı Böhm - Bawerk, borç olarak verilen paraya karşı faiz alınmasının nedenini, temelde, ruhbilimsel etkenlerle açıklamaya çalışmıştır. Bawerk'e göre insan geleceği bilemez, yaşam her an son bulabilir. Bundan başka insanın gençlikteki gereksileri yaşlılıktaki gereksilerinden daha çoktur. Bundan ötürüdür ki insan için bugünkü para gelecekteki paradan daha değerlidir. Her iki para arasındaki değer farkı, eşdeyişle acyo, faiz adı altında alınan bir ek parayla kapatılmalıdır. Böhm - Bawerk, bu ruhbilimsel etkenlere, kendisinden önce birçok economicilerce işlenmiş bulunan anamalin üretkenliği kuramını da katmıştır. Ona göre de anamal üretkendir ve ne kadar önce üretime yatırılırsa o kadar daha çok gelir elde eder. Bu yüzden de bugün elde bulunan para, üretime hemen yatırılabilme olanağını taşımakla, gelecekteki paradan daha değerlidir.»

Hançerlioğlu, belirlemelerinin en çarpıcılarını, ilk iki tümceye sığdırıvermiş. İlk tümcede, «Böhm - Bawerk'in faizin nedenini acyoyla açıkladığını» söylerken, ikincisinde, aynı kişinin, aynı nedeni, «temelde, ruhbilimsel etkenlerle açıklamaya çalıştığı»ndan söz etmekte. Doğru olan, bunlardan hangisidir? Sonraki tümceler, ruhbilimsel etkenlerin neden gösterildiği yolunda. Çoğulcu demokrasiden yana okurlar açısından sorunun çözümü açıktır. Onlar, erkin, çoğunluğu yansıtan görüş doğrultusunda biçimlendiğini bilirler! Hançerlioğlu, belli ki, böylesi okurların demokratik alışkanlıklarını daha da geliştirme çabası içinde. Demokrasi gereği, biri diğerini tutmaz görüşler ortaya atıyor; sonra da, bu görüşlerden birini destekler açıklamalar getirerek, okurun doğruyu bulmasını sağlıyor! Ama demokratik bilgilendirme yönteminin yazının bitimine doğru aksadığını da, üzülen ekleyelim. «Düşünür»ümüz, Böhm - Bawerk'in, faizin nedeni olduğunu savunduğu ruhbilimsel etkenlere, «birçok economicilerce işlenmiş bulunan anamalin üretkenliği kuramını da kattığını» öne sürüyor. Aynı sava, Gülten Kazan'ın **İktisadi Düşünce veya politik İktisadın Evrimi** adlı yapıtında da rastlamak olanaklı. Diyor ki Kazgan:

«Böhm - Bawerk'in teorisinde, kapitali, aralarında ilişkiye rağmen, iki açıdan düşünmek mümkündür: a) bir üretim aracı olarak kapital; b) faiz geliri yaratan kaynak olarak kapital.» (19)

Orhan Hançerlioğlu, Böhm - Bawerk'in faiz kuramını açıklarken, anlatım düzenini, yukarı-

daki sıralamaya ters doğrultuda kurmuş, İlk bakışta pek de önemsenemeyecek bu özellik, doğruluğu kuşkulu bir yargının her iki yazarın ortak değerlendirmesi konumuna erişmesiyle ilginçlik kazanıyor. Bu yargı, Eugen von Böhm-Bawerk'in, anamalin bir üretim aracı olduğu kuramına sınıp çıktığıdır. İlginçliği daha da geliştirense, Hançerlioğlu'nun, Kazgan'ın değerlendirmelerini ters bir düzende sunma kaygısını, faizin ruhbilimsel etkenlere dayandırılması görüşünü ayrıntıların de göstermesidir. Kazgan, gerçekte ayrı ayrı belirtilmesi gerekmeyecek denli bağıntılı bir yapı taşıyan bu ruhbilimsel etkenleri ikiye ayırarak sunmayı yeğlemiş. Hançerlioğlu, böyle bir ayırmaya gitmiyor; yalnızca, Kazgan'ın önce söylediğini sonra, sonra söylediğini önce söylemekle yetiniyor. Doğrusu, kurnazca bir çaba! Ama niye? «Hançerlioğlu, Kazgan'dan yararlanmış,» denmesin diye mi? Hayır, yararlanmak, kopya çekmekten başka bir şeydir. Başaşağı çevirme yöntemi, yapıları gizlemeye yetmiyor, yetmez de. «Güneş, balçıkla sıvanamaz.» Bilimsel içerikli çalışmalarda kopyaya başvurulması, her şeyden önce, kopya çekilecek kaynağa imanı gerektirir. Oysa, Hançerlioğlu, Kazgan'ın satırlarını okurken imandan başka şeylere de değer verseydi, sanırım, şu tümceye takılacaktı:

«... Gerçek yaratıcı güç, (Böhm-Bawerk'e göre, — b. e.) kapital eşyası değil, fakat, dolambaçlı üretimdir; kapitalizmin dolambaçlı üretimidir ki, kapitali yaratıp artırmaktadır.» (20)

Bu tümce, Böhm-Bawerk'in «anamalin üretkenliği»ni savunduğu yargısıyla, açık bir biçimde çelişir. Konu, çelişmenin doğurduğu kuşku bulutlarıyla sarmalanır bir anda. Böhm-Bawerk'in düşüncesinde anamalin yerinin ne olduğu sorusu, yanıtlanamazlığa bürünür. Birinci elden kaynaklardan yoksun bulunuşumuzun, bize, ancak dolaylı bir çözüm getirebilme olanağı verdiğini belirterek, konuya ilişkin bilgisine güvenilir birine, Henri Denis'e başvurabilirim:

«Avusturyalı bilgin, yeni-klasik okulun benimsediği 'Üretimin üç etkeni' tezine de karşı çıkıyor. Sermayeyi bir üretim etkeni olarak göz önüne almayı, «'çocukluk' olarak kabul etmekte Böhm-Bawerk...» (21)

Kazgan'dan yaptığımız ikinci alıntının Denis'in sözlerine uygunluğu önemlidir. Ayrıca, Böhm-Bawerk'in çözümlerini, gerektiğinde onlardan yararlanacak ölçüde iyi bilir Denis. Nitekim, Maria Lavigne ile birlikte yazdığı *Sovyetler Birliğinde Fiyat Sorunu* adlı kitabın son bölümünü, bu çözümlerinin Marksçı ekonomi öğretisiyle bütünleştirilmesinin ör-

neklerinden biri olarak sunar. (22) Böyle bir bütünleştirmenin nasıl gerçekleştirilebildiği ayrı bir sorun... Biz, Böhm-Bawerk'in görüşlerine dönelim. Böhm-Bawerk'e göre, nesnelere değerini, öncelikle, yedeklerinin durumu belirler. «Yalnızca yedekleri az olan nesnelere değeri vardır.» (23) O, «değerin, nesne (obje) ile özne (subje) arasında kendine özgü nitelikte bir ilişki» olduğunu savunur (24). Belirli nicelikteki nesnelere birinin kişiye sağladığı sınırsal yarar, o nesnenin değerinin biricik ölçütüdür. Ama, istenildiğinde bol bol elde edilebilecek türden bir nesne, hiçbir değer taşımaz. Sınırsal yarar, «ortaya çıkması için kendisinin ve benzerlerinin somut ekonomik durumda henüz rasyonel bir tarzda kullanılabileceği en küçük faydadır» (25). Böhm-Bawerk, değeri, kişi ile nesne arasında ve kişinin bireysel eği-

Çoktan Kanamış

Hela duvarlarında sahihsiz yazılarsa
Kimliği falan olmaz toplumun imzasından
Ne söyler anlamak da yeterdi
Çocuklara süt diye emziren dağları.
Türkülerde arama onlar da birer soru
Yüzyıllardır gurbete, savaşa gidenlerden.

Ayrılık bu galiba hakkı var doğan günü
Onlar başlattı onlarla mı bitecek
Darmadağımık bugüne getiren yollar.
Sallanırken kalakalmış mendiller

Soru olmuş yağmur olmuş ıslanmış
Parmığı dudaklarında herkesten biri
Sürüklenir kalmıştı elinde bir gül olan.

Çok mu çok buralarda yasaklanan anılar
İyice çekilmişler ülkemin yaşlı koyaklarına
Bir kızın yüreğinde sakladım
Kendim bile bulamam arasam şimdi.

— Kırmızıyı bir kadının dudağında arama
Bir kişilik rüyalar göreceksin o insan uyumasın
Zaman dalgalanıyor zamanın şayak yüzü
Sözüm ona aranır ormanı görmezse ne güç—

Çekilmiş denizlere duyulan özlem
Baskındır, baskın mı gül kokusu
Sessizlik çok eski ağızlar kuşatılmış
Papatyalar bitiyor sesin üstüne.

Burasıdır o an verilir güzelliğe karşılık
Liman kokan o kentteki anlamaz
Aşk tarafından ölmemeye hükümlü
Bir ayna kırılıyor.

Veysel Çolak

limlerine dayalı bir ilişki olarak sunar. Öyleyse, değer, tüketim temelinde açığa çıkar. Tüketimin, üretime bağımlılığı göz ardı edilerek ön plana çıkartılması, belirtilen değerlendirmelerdeki yanlışlığın çıkış noktasıdır. Öte yandan, değer, insanlararası bir ilişki değil, bireyle nesne arasındaki bir ilişki düzeyinde sunulması, insanların toplumdaki kopuk birer varlık, birer Robinson Crusoe olarak düşünülmesinin sonucudur. Bu Robinsonların ruhbilimsel yönetimlerine ilişkin çözümler, nesnel süreçlerin yerine geçirilir ve değer, dinimsiz bir ulam konumuna erişirilir. Böhm - Bawerk, faizin nedenini de, sınırsal yarar kuramına uygun bir doğrultuda açıklar. Ona göre, emeğin ana-malci üretimde dolambaçlı bir yoldan kullanılmasıyla fazladan bir ürün sağlanır. Üretim dolambaçının uzunluğu, ürün fazlasının büyüklüğünün koşuludur. Niçin? Çünkü, dolambaçlı üretim, ağırlığının tümüyle insan emeğine yüklenmediği üretimdir. İzlenen yol, «önce üretim aletlerini, sonra da bu aletlerle tüketim mallarını yapmaya dayanmaktadır» (26). Üretim dolambaçının uzunluğunun ürün fazlasındaki büyüklüğü getirmesiyle, borç alınan paraların üretime yatırılması sonucu faizi nasıl karşılayabildiği açıklanmak isteniyor. Henri Denis, buradan yola çıkarak, Böhm - Bawerk'in faiz konusundaki görüşlerini şöyle özetliyor:

«... Bu işlem, belirli bir hacimde tüketim malının talep edildiği anı geciktirmeyi (çünkü söz konusu paralar, bu malların piyasasında harcanmamaktadır) ve böylece fazladan mal elde etmeyi, dolayısıyla da fazladan gelirleri karşılayabilmeyi sağlamaktadır.

«Ama öte yandan, düşünürümüze göre, bireylerin şimdi var olan malları gelecek mallara tercih ettikleri ya da 'geleceği değerlendirdikleri' de ayrı bir gerçektir. Dolayısıyla da bireyleri, belli miktarlarda tüketim malının tüketimini ertelemeye razı edebilmek için, gelecekte bu mallardan daha büyük bir miktar sağlamayı vaad etmek gerekir onlara.

«Böylece sermayenin faizi, hem, üretim dolambaçları emeğin üretkenliğini arttırdığı için olanaklı, hem de, bireyler geleceği değerlendirmedikleri için zorunlu kılınmaktadır.» (27)

Dikkat edilirse, faizi olanaklı kılan neden, değeri yaratan etkenleri kapsamaktadır. Böhm - Bawerk'in, değeri sınırlı nicelikteki nesnelere özgü kıldığını önceden belirtmiştik. Üretim, bir bakıma, bu nesnelere var edilmesi sürecidir. Öyleyse, Böhm - Bawerk'in, değeri, iki etkene, emeğe ve zamana bağladığını söyleyebiliriz. Yarattığı değer ölçütü ise, değeri barındıran nesnenin kişiye sağladığı sınırsal yarar-dır.

Hançerlioğlu, «Acyo Faiz Kuramı»nı açıklarken «üretim dolambaçı»ndan hiç söz etmiyor. Oysa dolambaçın belirlenmesi, gerekli açıklamanın yapılabilmesi açısından zorunluydu. Okura bir şeyler verme çabasından alabildiğine uzakta kalış ve yazma eylemini «şan olsun» anlayışına uygun bir düzeyde sürdürüş, sözcüklerin kullanılmasına da yansımış. Sözelimi, Böhm - Bawerk'ten Bawerk olarak söz edebiliyor. Böhm - Bawerk'le «Bawerk» arasındaki ayırım, Hançerlioğlu'yla «Oğlu» arasındaki ayırım ölçüsündedir. Diyelim ki, bu, «kalem sürçmesi»nin bir ürünü... Ya şu?

«... Her iki para arasındaki değer farkı, eşdeyişle acyo, faiz adı altında alınan bir ek parayla kapatılmalıdır. ...»

Yukardaki tümcede, «eşdeyişle» sözcüğünün işlevi nedir? «Değer farkı»nın «acyo» ile eşdeyiş göstermediği ortada. Çünkü söz konusu olan, anlamlarındaki ayrılığa karşın, aynı sözleniş özelliğindeki sözcükler değil, aynı anlam taşıyan bir sözcükle tamlamadır. Hançerlioğlu, «eşdeyişle»yi eşanlamda yerine kullanarak özgün yaratışın yeni bir örneğini veriyor! Tıpkı, «o kadar daha çok» söyleyişinde yaptığı gibi! .

Son olarak, «düşünür»ümüzün bilmediğini öğretme yönündeki kararlı savaşımının, sözlüğün diğer başlıklarında da gözlenebileceğini ekleyelim. Ama yalnızca «A» bölümünün 114 başlığı kapsadığını düşünmek bile, sözlüğün başlıklarını tek tek değerlendirmeye yönelik bir çalışmanın, dergi yazısı sınırları içinde gerçekleştirilemeyeceğine açıklık kazandırmaya yeter. Yine de, ilk üç başlık, sonrakilerin yapısının kavranmasına yardımcı bir göstergedir. Çünkü, onlarda yansıyan, yazarın, seçtiği konulara yaklaşımındaki genel tutumudur; başka bir şey değil! Hançerlioğlu, bilmediği ve öğrenmek için de tutarlı bir çaba harcamaya kalkışmadığı alanlarda kalın kitaplar yazabiliyor. Şaşırtıcı olansa, «öğrenmek benim mutluluğumdur.» (30) diyebilmesi. Evet, Hançerlioğlu'nun öğrenmesi, okurlarının da mutluluğu olacaktır. **Benim Canım Kardeşim İlhan'a Mektuplar**
Muzaffer İlhan Erdost

- (1) Akt. Seyit Kemal Karaalioğlu, **Resimli Türk Edebiyatçılar Sözlüğü**, İstanbul, 1974, «Hançerlioğlu, Orhan (1916)» başlığı.
- (2) A. y.
- (3) **Felsefe Sözlüğü**, İstanbul, 1970, «Gerçek» başlığı.
- (4) Tırnak içinde sunulan bölüm, Oktay Akbal'ın 20 Şubat 1977 tarihli Cumhuriyet

- gazetesindeki yazısının, **Ekonomi Sözlüğü**-nün arka kapağına aktarılan bölümcesinden alıntılanmıştır. Yazının, Hançerlioğlu üzerine ya da Hançerlioğlu için değil, Hançerlioğlu uğruna kaleme alındığını da ekleyelim.
- (5) Oktay Akbal'ın belirtilen yazısı.
- (6) Aristoteles'in (İ.Ö. 384-322) öğretisi, nesnel ülkücü bir yapı taşıyordu; dışa yönelişinde maddeci, içte ise ülkücü bir öğreti. Bu yapının tek tanrıci dinlere tümüyle uygun düştüğü açıktır. Söz konusu uygunluk, metafiziğin Orta Çağda ilahiyata bağlanması sonucunu doğurdu. **Birinci Felsefe** tamlamasıyla, bölüme sonradan verilen **Metafizik** adının karşısında gerileyip silineceği yerde, bu sözcüğü açıklama amacıyla kullanıldı ve dinsel yönelimli burjuva akımlarının kuramcılarınca, şimdi de aynı doğrultuda kullanılmaktadır.
- (7) Eski Yunanistan'ın maddeci düşünürlerinden Leusippos'un İ. Ö. 500-400 yılları arasında yaşadığı sanılmaktadır. Leusippos, atomistiğin kurucularındandır.
- (8) Platon, eski Yunanistan'ın öznel ülkücü düşünürlerindedir. İ. Ö. 428 (kimi kaynaklara göre ise 427) yılında doğdu, İ. Ö. 347'de öldü. Aristoteles'in, felsefe öğrenimini Platon'un okulunda yapmasına karşın, onun, varlığı açıklamak amacıyla, nesnelere varlıkla özdeşleşmiş maddi olmayan kalıplarının bulunduğu yolundaki kuramını kıyasıya eleştirdiği biliniyor.
- (9) Aristoteles'ten «Metafizik», Kitap XII, 6 ve 7) Hegel'in yaptığı alıntıyı (Werke, Bd, XIV, Berlin, 1833, s. 328) yineleyen, V.İ.L. (Felsefe Defterleri, İstanbul, Mart 1976, s. 232).
- (10) A.g.y., s. 315.
- (11) Aristoteles'ten a.g.y., böl. 6, s. 11).
- (12) İ.Ö. V. yüzyılda yaşadığı sanılan Lao-tzu, Taoculuğun kurucusudur. Ssu-ma Chien (İ. Ö. II. - I. yüzyıl), onun gerçek adının Li Erh olduğunu belirtir.
- (13) Taoculuğun kutsal kitabı, Lao-tzu tarafından yazılan ve sonradan birtakım eklemelerle geliştirilen bu yapıt, 81 bölümden oluşmuştur.
- (14) Lao-tzu, **Taoizm**, çn. Muhaddere N. Özerdim, Ankara, 1963, s. 24 - 25.
- (15) A.g.y., s. 40.
- (16) A.g.y., s. 41.
- (17) A.g.y., s. 35.
- (18) A.g.y., s. 38.
- (19) Metinde belirtilen yapıt, Ankara, Şubat 1974, s. 174.
- (20) A.g.y., s. 175.
- (21) **Ekonomik Doktrinler Tarihi**, çn. Attila Tokatlı, İstanbul, Ekim 1973, s. 545.
- (22) Bkz., a.g.y., s. 547, 1 numaralı dipnot.
- (23) N. A. Zagolov, A. A. Arzumanyan, A. I. Paşkov, ..., **Ekonomi Politikinin Temelleri**, çn. Bilge Dicleli, İstanbul, Eylül 1976, s. 159.
- (24) Böhm - Bawerk'ten (Grundzüge der Theorie des Wirtschaftlichen Güterwerts», Londra, 1932, c. 13, s. 13) aktaran, N. A. Zagolov, A. A. Arzumanyan, A. I. Paşkov, ..., (a. g. y., s. 159).
- (25) Böhm - Bawerk'ten (a. g. y., s. 29) aktaran, N. A. Zagolov, A. A. Arzumanyan, A. I. Paşkov, ..., (a. g. y., s. 160).
- (26) Henri Denis, a. g. y., s. 544.
- (27) A. g. y., s. 545
- (28) Düşünce Tarihi, İstanbul, 177, s. 7

Sıkıntı

Yüreğimin dağ köyleri
Karla kaplı gidilmiyor
Ne izi var yollarımın
Ne görülen gökyüzü

Hani günlük güneşlik
İğde kokulu uzun günlerim
Gündüzün kısalması meğer
Geceyi uzatmak içinmiş

Şimdi incelmış yüreğim
Hastane önlerinde
Her sesi ağıt sanıyor
Saçlarını yolan anayla
Ölüsüne sagular yakıyor

Yarısı acıysa yüreğimin
Çok şükür yarısı hayat
Ne zaman baksam yukarı
Beni bekliyor sanki
Orda, seher yıldızı

Ayhan Gülsoy

Bir Incekara Küçük Oğlana İlahi

Gülten Akın

İtip düşürdüler annesini

Kim kim diye sorma

İtip düşürdüler annesini

Gözleri önünde

— Amca senin oğlun olmasın

Olursa, kıyamam, ölmesin

İnce turnasıdır annesinin

O erkek erkeğe görüşlerde

Selâm iletir babasına

İtip düşürdüler annesini

Gözleri önünde

— Amca senin oğlun olmasın

Olursa görüşüne gelmesin

Özlüyor ve dokuz yaşında

Tütüyor yaşlı kara gözleri

Babası. Son görüşüydü

Köroğlusu darda Ayvaz

İmge doru ata bindi

Al at yedeğinde

İtip düşürdüler annesini

Gözleri önünde

— Amca senin oğlun olmasın

Olursa al ata binmesin

Karacak ufacak incecik öyle

Tutuşturdu annesi, tutuşturdu da

Kayıp gitti elinden torba

Giysiler ölü kuşlar gibi yerde

Büyüyor yaşlı kara gözleri

Göğsü dar geliyor soluğuna

— Kadın sen çık, kadın durma

Eğilmiş topluyor çorabı, gömleği

Yazık. Çamur. Ne yapmalı. Oysa

Şaşkın. Umut çok uzaklarda

Bıraksalar, toplayıp yeniden verecek

oğluna

— Kadın sen çık, kadın durma

İtip düşürdüler annesini

Gözleri önünde

— Amca senin oğlun olmasın

Olursa seni sevmesin

Kıyamam, ölmesin

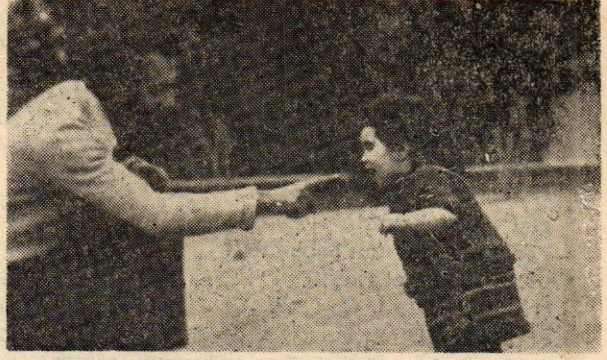
Al ata binmesin

Görüşüne gelmesin

BENİM CANIM KARDEŞİM
İLHAN'A MEKTUPLAR

Türküler Günlüğü

Muzafter İlhan Erdost

Biliyorum yalnızca Türküler değil. Nice Türküler var yurdumda. Sabah ya da bir akşamüstü çıktığı evine dönememiş olan, yarısını bekleyen nice Türküler. Yaşları farkları da olsa, yaşamlarını sevinçle, sevgiyle, coşkuyla bütünleyen ve hep içiçe, göz göze, yüzyüze, elele birlikte oldukları sıcak bir nehrin, bir daha hiç görünmemesine, birden, bilemedikleri, anlamadıkları yokoluşunu, yokluğunu yaşamaya yargılanan nice Türküler var şimdi yurdumda. Bu ansızın, bu apansızın yokoluşun gizini, kendi küçücük zihinlerinde çözmek, anlamak, kavramak için soran. Bu yokluğun, yokoluşun gizini çözmeye tutkusu ile gerçeğin yakıcı, kesici, biçici yüzüyle buluşmak korkusu arasında akan kederin ırmağıdır onlar. Kederin, aramızda, içimizde akan ince, küçük ırmaklarıdır onlar. Onların yaşamında yargılanıyoruz biz, hepimiz. Onların sorularında yargılanıyor, öldürüm ve öldürümün kör bilinci. Onların soruları, bizi, hepimizi, insana, insan soyuna ve onuruna yaraşır bir gelecek yaratmaya yarıyor. Yaşamın özünü ve değerini, onlar, öldürümün kendilerine oyduğu uçurumu sorularında açıklayarak, bize duyurmaya çalışıyorlar.

İnsan, kendini, insanlığın geleceğini kurmaya şöyle ya da böyle adadığı zaman, bu geleceğe giden yolda, olası acılara yargılanacağına da bilincindedir. Böyle bir acıya yargılandığı zaman, Türküler'in ve Alaz'ın öznel yaşamında, yurdumun acıya vurulmuş tüm çocuklarının bildirisini, yazılı olarak iletmeye de yargılanmış oldum. Bu notlar, acının notları, ama umutsuzluğun notları değil. Bu notlar, kederin notları, ama sevincin yoğaltılması notları değil. Kendi karşıtı olarak içersinde taşıdığı umudun ve sevincin, geleceğe olan umudun ve yaşama sevincinin önemini ve değerini pekiştirme, güçlendirme notları bunlar. «Çünkü aldığın soluk / Biraz onun verdiği candır / Çünkü sevdiğin çocuk / Biraz onun uçurduğu candadır / Çünkü / Canımı göçüren sendin biraz da / Koğuşa atılan gövdesi biraz sensin çünkü.» Çünkü öldürdükleri zaman birimizi, öldürülen biraz da biziz. Ve bu öldürümler, bize,

hepimize ve bütün çocuklara, ve sevince, ve umuda ve özgürlüğe yönelmiş birer saldırıdan başka nedir ki! Umudu yaşatmak için, sevinci yaşatmak için, çocukların gözlerindeki gülüşü yaşatmak için, ve en doğal hakkımız olanı yaşamak için, özgürlüğe yönelen öldürüme karşı, saldırılara ve baskılara karşı, tek ve güçlü bir bütün olmanın anlamını sızdıran acının notlarıdır bunlar. Yaşamın güncel ve öznel görünüşlerinde yansıtılan, toplumsal varlığımızın genel ve nesnel bildirileridir bu notlar.

İlhan'ın gece kapımıza ilıştirdiği, «Ağabeyime bir kız adı bulmak düştü..» diye yazdığı pusulanın altında, «21 Mart 1978» tarihi var. Türküler'in tek bir yaş gününü kutlayabildi İlhan, ikinci yaş gününde, 21 Mart 1980'de içerdedim gene. Ben içerdeyim diye, yaşgünü kutlamamışlar Türküler'in, Râna, «O akşam şuraya oturmuş, rakı kadehini de doldurmuştu» diyor ve «Aldırma Rana abla, yıllar tükenmedi ya, gelecek yıl hep birlikte kutlarız!» dediğini anımsatıyor İlhan'ın.

Şimdi, Türküler, ikinci kez 21 Martı, İlhan'sız giriyor. İlhan'ın kutlayamadığı yaş gününde, İlhan'ı, Türküler'in anılarında anıyoruz. İlhan'sız, ama İlhan'ın dostlarıyla sevgili halıyla, özgürlük tutkunu tüm bir insanlıkla...

23. Aralık 1980, 11.00 (23.00)

İlhancığım, Sevgili Çocuğum.

Kalkıp giyindim size gittim. Türküler hemen kapının arkasında lazımlığa oturmuş. Bir şey söylemeden bakıyor yüzüme. Artık kapıyı çalanın babasının olmayacağı olasılığı ağır basıyorsa da, kapıyı çalanın gene babası olmadığını görmesi, o denli içini dağılıyor gibi. Sonra kalktı, geldi. Senin aldığın üç tekerlekli bisiklete bindirdik. Evin içersinde gezdiriyorum. Bir ara, «Otobüs, otobüs çok yaşa!» diye tutturdu. Sonra, «Aydede aydede çok yaşa!» demeye başladı. «Aydede gönlün nerde?» diye sordu. Annesine «Babam ne derdi?» dedi. «Gönlüm benim güzel kızımda derdi babaş!» diye yanıtıyordu Gül.

«Babiş kim?»
 «Baban kızım..»
 «İlhan mı?»
 «İlhan ya kızım!»
 «Babam şimdi nerde anne?»
 «Uzakta kızım, çok uzakta!»
 «İşi mi var babamın?»
 «İşi var ya kızım!»
 «Telefonu yok mu babamın?»
 «Yok ya kızım!»
 «Niye?»
 «Yok işte kızım...»

Aralık kalan gözlerinden öpüyorum canım kardeşim.

26 Aralık 1980, 0.45

Canım Kardeşim,

Ferda rahatsız olduğu için yatmak istedi. Türküler, yatmasını istemiyor Ferda'nın. Yatınca da ağlıyor. Yatağa kapanıyor, hiçkırıyor. Bugün öğleden önce de annesine aynı şeyi yaptı. Gül biraz başını yastığa koyacak oldu. Annesinin yatmasını istemedi. «Sen yatarsan, ben de meme emerim!» diye emziğini ağzına aldı. Samıyorum, seni son akşam yatarken gördü, sabahleyin bulamadı. Şimdi sevdiği birini yatarken görünce bir daha bulamayacağı korkusu içersinde. Geçen gün saksının kıyısında küçük bir mantar bitmişti. Mantarı kopardı, oraya bıraktı. Birkaç saat sonra geldi, baktı, «Bu mantar niye kalkmıyor» diye sordu. «Yatmış mı?» diye sordu, «Uyumuş da onun için mi kalkmıyor?» diye sordu. Bir süre kendi kendine oynadı. «Babası onu çok severmiş..» türküsünü söyledi. Sonra tiyatroculuğa başladı. Barışta muhtar, Suları ile Ferda hırsız, kendisi de Keloğlanın eşiği oldu. «Ai, ai..» diyerek döndü. Muhtarın uyumasını hırsızların kendisini çalmasını söyledi. Suları ile Ferda kendisini kaçırdı, «Muhtar beni kurtar» diye öyle bir korkuyla bağırdı ki, hepimizi şaşırttı. Akşam uykusundan sonra da, seni telefonla aradı. Bu kez, numaraları epey çevirdi. Konuşurken not aldım :

«Ha.. Baba.. Ha..»

...

«Ha.. Baba..»

...

«İstersen buraya gel baba!»

...

«Gel baba..»

...

«Var mı selam de'.. 'Var mı selam de' bana baba..»

...

«Ha.. ha..»

...

«Hadi güle güle..»

...

«Güle güle baba..»

Seninle böyle konuştu. Yokluğun gözlerinde, gülüşünde, duruşunda, davranışlarında.

Gözlerinden, yanaklarından öpüyorum canım kardeşim.

24 Nisan 1981, 10.50 (22.50)

Canım Kardeşim,

Öğleden sonra Pirin'e götürdüm Türküler'i. Zekiye halası çilek getirmişti, Türküler de, Pirin'e götürdü çileği. Dışarda yağmur yağıyordu. Dindikten sonra, Vahap'la birlikte, Türküler'i ve Pirin'i parka götürdük. Çimenlerin üzerinde koşmaya ve çiçek toplamaya başladılar. Vahapla ben de ayakta, arkalarından izliyoruz. Türküler, elinde birkaç sarı çiçek, doğrudu, döndü, bana doğru koştu. «Babacığım!» diyerek çiçekleri uzatıyordu. Çiçekleri alırken göz göze geldik. Bir an durdu. «Babacığım dedim!» diyor ve utanarak gülmeye başlıyor. Kendimi zor tuttum.

2 Haziran 1981, 11.00 (23.00)

Canım Kardeşim,

Gece Türküler bizde yattı. Sabahleyin altıda çişe tuttuk. Yatağa yatınca «süt ister misin?» diye sordum. Başıyla istediğini imledi. Evde süt kalmamış meğer. Daha bakkallar da açmadı. Size gittim. Gül'ü uyandırdım. Süt aldım, geldim. Türküler halasının koynundaydı. Sütü içmeli ama. Ben de uzandım yatağa. Türküler, konuyu senden açmak ister gibi, emziği ağzında, «Babam!» diyor. Rana anlamıyor, soruyor, «Anne mi dedin?» diyor. «Babam dedi» diyorum Rana'ya. Konuyu senden açarken çekiniyor, kaygılı da. Seziyorum bunu. »Beni babama götür!» diyor, yineliyor bu özlemini. «Olur kızım!» diyorum çaresiz. «Niye götürmüyorsun ama?» «Çok uzakta da onun için kızım!» Emiyor emziğini. Emziği ağzında olduğu için bazan tam anlayamıyorum söylediğini. «Babam gelmemiş mi?» diyor. Ben öyle anlıyorum. «Yok kızım gelmemiş, annen vardı!» diyorum. Rana, anlamış olmalı ki, heyecanlanıyor. Ve Türküler, yineliyor sözünü: «Babam ölmemiş mi?» İlk kez duyuyorum Türküler'den. Şaşkın, ne diyeceğimi bilemez halde, «O da nereden çıktı kızım?» diyorum. «Babam ölmemiş mi?» diyor yineliyor. «Ölürmü, ölmedi elbette!» Ve yüzüne birden bir sevinç yayılıyor, bir gülüş ağzında ve gözlerinin içinde.

3 Ekim 1981, 01.00 (Yarın), Cumartesi

Canım Kardeşim,

Alaz'ı getireyim, biraz sevelim diye size gittim. Türküler de Alaz da banyo yapmışlar. Dışarı çıkarmamak gerekiyor. Ben de bir süre yanlarında kalayım dedim. Bu arada da, masanın üzerinde dizili fotoğraflarını duvara çakmak istedim. Büyük çivi bulamadım. Balkon-

daki sandıklardan birkaç çivi çıkarmak istedim. Mum ışığında çivi çıkarırken, arkamdan Türküler geldi. «Merhaba babacığım..» dedi, durdu sonra «diyçektim» dedi. «Efendim kızım!» dedim. «Hiç..» diye yanıtladı. «Bir şey söyledin şimdi ama?» «Bir şey söylemedim!» dedi. «Merhaba babacığım' diyordun?» «Ben söylemedim, onu başka çocuklar söylemiştir..» «Ama burada başka çocuk yok ki!» «Var, şu apartmanda başka çocuklar var, onlar söylemiştir..» Acı bir özlem, özlem ve kaygı, kaygı ve korku, Türküler'de, bugünlerde yeniden kabardı. Yuva, çocuklar, babalarını anlatmaları, babasını sormaları, hepsi, Türküler'in içindeki yangını besliyor. Ve bazan kendini seninle olduğu günlerde yitiriyor, «Merhaba babacığım» derken, tam da bu sözler ağzından çıkmışken, bir bıçak keser gibi, düşsel yaşamını kesiyor Türküler'in.

Seni öpüyor, kucaklıyorum canım oğul.

23 Ekim 1981, 11.20 (23.20), Cuma

Canım Kardeşim,

Türküler «yaşlanmak» ile «ölüm»ü öyle özdeşleştirmiş ki, «Ben yaşlanmayacağım ama!» diyor ve ağlıyor. Dün ayaklarını yıkarken, kararar yerlerine bakıp, «Yaşlanıyor muyum ne?» diye kaygıyla sorusundan anlayamamıştım. Bugün, kanepeye uzanmış, bir eliyle kulakımı tutmuş, emziğini emerken, iç dünyasında fırtınalarla boğuştuğunu hissederek gibiydim. Gene «yaşlanmak» çağrışımlarıyla.. Suları, «Bir gün sen de yaşlanacaksın ama!» deyince, ağlamaklı bir sesle, «Hayır ben yaşlanmayacağım!» diye yanıtladı. Ardından akıverdi. «Annem yaşlanmasın ama!» Sesi daha ağlamaklıydı. «Annem ölmesin ama!» diye sürdürdü ve ağlayarak yineliyordu. Ağlıyordu, gözlerinden yaşlar akıyordu. Yalvaran bir ağlamaydı: «Annem ölmesin!»

Suları, «Enik neyin yavrusuna derler!» diye soruyor. Düşünüyor. «Kediyle köpeğin küçüğüne!» diye kopya veriyorum. Suları devam ediyor: «Kurik neyin yavrusuna derler Türküler?» Türküler, «İnsanın küçüğüne!» diyor. «Atın yavrusuna derler ama!» diyorum. «Babam bana 'benim kuruğım' derdi!» diyor. «Dedem hoca, ben al kurik / Buğday eker biçerdik biz» diye yazdığım da, sen de yeniden diriltmiştin bu «kurik» sözcüğünü. Şimdi Türküler de yineliyor: «Babam bana 'benim kuruğım' derdi..» Kaşlarını çatarak (çatmaya çalışarak) yaklaşıyor yüzünü yüzüme. Anlıyorum neyi anlamıştı istediğini. «Babam böyle kaşlarını çatardı değil mi?» diyorum. «Kaşlarını çatınca, ben gülerdim, babam da gülerdi!» diye yanıtlıyor. «Ben gülerdim, babam da gülerdi!» Kızmış görünür, kaşlarını çatır, Türküler'in gülüşüne dayanamaz, gülerdin. Türküler şimdi o

kaş çatan seni arıyor, niye artık kaş çatmadığını soruyor.

11 Aralık 1981, 11.45 (23.45),

Canım Güzel Kardeşim,

«Amca şu kim?» diye soruyor Türküler, fotoğrafına bakarak.

«Baban kızım..»

«Ne yapıyor?»

«Gülerek Türküler'e bakıyor, nasıl yürüdüğüne..»

«Benim elimdekiler ne?»

«Karanfil..»

«Kim vermiş karanfili?»

«Baban..»

«Babam beni gene karanfil bahçesine götürsün..»

«Olur kızım..»

«Babamın sakalları var!..»

«Sakalları var ya..»

«Amca!..»

«Ne var kızım?»

«Bu asker elbiseli kim?»

«Baban..»

«Ne içiyor?»

«Sigara..»

«Babacık nerde ama..»

«Uzakta kızım..»

«Babacık!. Babacık!..»

...

«Babacım!. Babacım!..»

«Bana bir sigara bul kızım..»

«Olur..»

«Bak buralarda bir yerde vardı..»

«İşte amcacım...»

«Sağol..»

«En büyük dedem. Dedem Ölmeyecek ama.

Uzun zaman, Annem de, anneannem de.. Ama, saat şuraya gelecek gelecek, akşam olacak. Şimdi sabah..»

«Öğle oldu kızım..»

«Babacım.. Babacım.. Babacım.. Beni babacıma götür..»

«Olur kızım..»

«Amca çiçek çıkardım bak..»

Karbon kâğıtla çıkardığı çiçeği gösteriyor.

«Aferin.. Çok güzel..»

«Niye senin iki daktilon var..»

Birinde baban yazıyordu diyemiyorum.

«Büroya gidecek biri..»

«Niye büroya gidecek?»

«İşte..»

«Babam büroda çalışıyordu. Büroya babam bidon götürürdü. Benim babam. Senin baban değil.. Büroda ne oluyor amcacım?»

«Orda da böyle yazı yazılıyor!..»

Masanın yanındaki tabloda Türküler, arasına karbon koyduğum kâğıda çiçek ve bebek resimleri çiziyor. Fotoğraflarına bakıyor. Konuşuyor. Soruyor. Seni soruyor. Fırılıyor çalışma odasından.

15 Aralık 1981, 11.10 (23.10), Salı

Canım Oğul,

Bugün ev sahibimiz geldi. Nişanlısıyla. Konuşuyoruz. Türküler oynuyor, seni soruyor. Bir şeyler yazıyor. Bir ara koltukta oturmuş, senin fotoğraflarına bakıyor.

— Amca diyor, babam gelecek mi?

Birden, nasıl bir yanıt vereceğimi bilemiyorum. Başımı sallıyorum, «evet» dercesine belli belirsiz. Yineliyor sorusunu:

— Amca!. Babam gelecek mi?

Gene başımı sallıyorum. Konuyu değiştirmek istiyorum.

Gece bizde kalmak istedi. Evde boş yatak da var. Gene de kendisine yatak yaptırdı. Yatacağı zaman da, şimdi yatmıyacağım diyor. Sularının kucağında. Koltukta Sulari, Konuşuyor Türküler. Karşısında, senin gocuklu, boy fotoğrafın

— Babamın ayakkabısı var..

Yanıt vermiyoruz. Hepimiz susuyoruz..

— Eve gidince göstereyim..

— ...

— Çekmecede..

Ayakkabı ile ayak arasında çağrışımlar içinde olmalı.

— Metin amcaya ayak takılmış diyor annem. yalan söylüyor..

Sonra o yumuşak sesiyle ağırdan bir türkü mırıldanıyor. «Hasretinden yandı gönlümü»ü söylüyor. Sonra, «Sançlarım kızıl güller takayım / Sahn da gel bir o yana, bir bu yana»nın birkaç dizesini. Dayısı öğretmiş. «Ben bu türküyü çok seviyorum!» diyor. İçersinde, «yatıyor» sözcüğünün geçtiği bir türküyü anımsamaya çalışıyor. Bana soruyor. Çıkaramıyorum. Kendisi de çıkaramadığı için ağlıyor. Sulari, «Yığığidim, aslanım burda yatıyor» dizesiyle yetiyor. Türküler, seviniyor. Yüksek sesle söylemeye başlıyor. Ama başka dizelerini çıkaramıyor. Ben yardım ediyorum. Onun aradığı dizeler başka dizeler olmalı. Bu kez, «Ay bir yandan sar beni, leylim ley..»i söylüyor.

Sulari'yi da yatağa götürdü. Küçük lambayı takayım mı diye soruyorum. «Hayır» diyor, «ben Sulari'yle yatacağım..» «Sulari'nin dersi var ama..» «Beni uyutsun, sonra dersine çalışsın..» diye yanıtıyor.

Şimdi geldi Sulari. Uyumuş olmalı Türküler.. Dışarda bütün gün dinmeyen yağmurun sesi.

16 Aralık 1981, 12.00 (24.00), Çarşamba

Canım Kardeşim,

Zehra, Türküler'in bizde hasta yattığını duymuş, öğle aralığında geldi. Annem yayla çorbası yapmıştı. Zehra biraz çorba içirdi. Ben de antibiyotik verdim. Ateşi düşmeye, açılmaya ve konuşmaya başladı.

— Zehra diyor, biliyor musun, babamla annem askere gitmişti!

Zehra, «Baban askere yalnız gitti» diye yanıtıyor.

— Ama babam hiç bırakmıyordu annemi..

— Zehra, çocuk gibi, tartışıyor, «Anneler askere gitmez ki!» diye.

— Ama annem de gitti askere. Babamı görmeye.

Zehra, «Annem o zaman tanıyamıyordu babamı..» diye üzüyor.

— Tabi de, annem onu görmeye gitti.

Zehra gene annesinin, o sıralar babasını tanımadığını söylüyor.

— Bir kere çok özlemişti. Hem de çok özleyince gidilir. Annem bir kere gezmeye gitmişti. Asker gezmesine.

Zehra açıklamaya çalışıyor gene..

— Bir kere orada çiçek var, onları görmeye gitti. Büyüdü mü, büyümedi mi diye. Tohum duruyor mu diye. Çok özlemişti çiçekleri.

Konuyu araya girerek değiştiriyorum. Askere gitmek ile gözaltına alındığımızda, iki gün sonra Gül'ün 28. Tümenin nizamiyesine gelişini mi —ki, o gün iki gündür morgdaydın; Gül,

sana çamaşır getirmiş, verecek yer bulamamış, dönmüş— anımsıyor? Ya da, sinine gelirken Gül, çiçekleri çok özlediği için görmeye gittiğini mi söylüyordu, onları mı anımsıyor, çıkarıyorum.

Akşam üstü, Kadriye ve Esmâ ablam geldi. Gül de geldi. Bir ara, Gül'e,

— Anne diyor, Zehra, senin babamı askerde görmeye gitmediğini söylüyor..

— Gittim kızım, Zehra o zaman doğmamıştı, bilemez ki..

— Tabi, ben biliyorum da gittiğini, Zehra öyle diyor.

— O bilmiyor..

— Anne, babam gelecek mi?

— Gelmeyecek çocuğum.

Ağlıyor.

— Ya, gelsin anne..

Ben, yarım ağız, «gelecek» diyorum. Bana inanmak istiyor belki, Ama gözlerine bakamıyorum.

Akşam yemekten sonra size gittim. Alaz'la kendi odasında. Oyuncakları dökmüş, oynuyorlar. Türküler, «Amca niye paltonu çıkarmadın» diyor. Yemeği mutfakta hazırlamışlar. Türküler, «Amca sen de benimle gel..» diyor. Mutfak küçük. Salonda Türküler'e yemek getiriyor Gül. Benim parmağımdan tutarak yanına oturtuyor. Bir parmağımı tutarak yemeğini yiyor. Biriki kaşık çorba, Patatesin suyuna bandığı bir-iki lokma ekmek. Sonra kucağıma oturuyor. Yerden, televizyonda, «uykudan önce»yi izliyoruz. Adile Naşit «İyi misiniz yavrularım?» diyor, Türküler de başını sallıyor. Sonra çizgi filmi izliyor. Alaz da.. Alaz ara sıra geliyor, öbür dizime oturuyor. Kalkıyor. Türküler ise sarılmış bana. «Haberler başlasın öyle git!» Haberler başlıyor. «Haberler bitsin öyle git amca..» Haberler bitiyor. «Biraz daha kal amca!..» Annesi gönlünü ediyor. Öpüp ayrılacağı sırada, Alaz görüyor kalktığımı. Bacaklarıma sarılıyor. Kendisini de götürmemi istiyor. Hava yağışlı. Bir ara kar da serpeledi. Ateşi yeni düştü Alaz'ın da. Alaz dizime başını koyup yatıyor. «Süt» diyor, «süt.. süt.» Süt istiyor, dizime yatıp uyuyacak.

24 Aralık 1981, 2.30 (Yarın) Perşembe

Canım Kardeşim,

Yemeği oldukça geç yedik. Türküler, yemekte, yuvada öğrendiği bir türküyü söylüyor: «Şalvarı morlu Kezban'a bak / Tarlaya gidiyor Kezban'a bak!» Yineliyor. Ama bir ara sözcükleri değiştirerek: «Babaya gidiyor Kezban'a bak.. / İlhan'a gidiyor Kezban'a bak.» Böyle söylerken utanıyor, gülüyor. Seni anımsadığını sezdirmediği için, gizli bir utanç duyuyor. «Söyle, çekinme kızım!» diyorum: «Babaya gidiyor Kezban'a bak! İlhan'a gidiyor Türküler'e

bak..» Halasıyla gözgöze. Gülmüyor şimdi. Yüzüne yayılan acıyı da gizleyemiyor. Parmağıyla, bir sol gözünün, bir sağ gözünün köşesindeki yaşı siliyor. Bana, «Ağlama ama!» diyor. Ağlıyor., ama «Ağlamıyorum ki!» diye yanıtıyor.

11 Ocak 1982, 01.00 (Yarın), Pazartesi

Canım Kardeşim,

Sis. Yoğun bir sis var Ankara'da. Türküler'i yuvadan alırken, «Ben iş yerine gideceğim, dedim. Seni eve bırakıp öyle mi gideyim, sen de benimle iş yerine gelir misin?» «Büro» sözcüğünü bilerek kullanmadım. Benimle birlikte iş yerine geleceğini söyledi. «Kim var iş yerinde?» diye sordu. İş yerinde seni bulmanın cılız umudu, kederli sorusunda yansıyor. «Recep var iş yerinde!» diyorum. «Başka kimse yok mu?» «Yok kızım, başka kim olsun?» «Yazıları yazdıran adam yok mu?»

Büroda Recep'ten başka kimseyi göremiyor. Türküler'in yeniden sönyüyor seni bulma umudu, o cılız ışığı. Boşalttığımız bürodan getirdiğimiz telefon makinesini görüyor dolabın üstünde. «Telefon var ya amca!» diyor. Ve evdeki telefonda olmasa da, bürodaki telefonda seni bulacağını düşünüyor olmalı. Anlatmaya çalışıyorum, onların yalnızca makine olduğunu, hatlara bağlı olmadığını. Sorularını konuşarak sürdürüyor Türküler: «Babam matbaada yazı yazdırıyordu. Sonra para kazanıyordu. Bana bir şey alıyordu!»

Seni büroda bulamadığı için umudunu tümünden yitirmiyor gene de. Şimdi bir de «matbaa», umudunun yeni bir sığınağı oluyor.

15 Ocak 1982, 10.05 (22.05), Cuma

Canım Oğul,

Soğan acımış. Türküler, tatlı soğan istedi. Yeşil soğan getirdim. Halası kanepede yatıyor. Halasına götürüyor soğanı. «Halacığım diyor, soğandan düdük yapar mısın? Hani babam balkona soğan ekmişti de, sen düdük yapmıştın ya..» Ama kış soğanı bu, ötmüyor.

Size götürüyorum. Yaklaşırken, «Bizde de biraz otur amca!» diyor. «İşim var çalışacağım kızım!» diyorum. «Bizde çalış..» «Kâğıtlarım evde..» «Babamın kâğıtlarına yazarsın..» «Ama kitaplarım evde..» «Babam dedi ki, «Muzaffer

timuçin
özyürekli

SAFAĞIN BUĞUSU

türkiye yazları P.K.387
Kızılay ANKARA

ağbim benim kitaplarımla çalışsın» dedi. Babamın kitaplarıyla çalış amca..»

Alaz, çikolataları atıyor. «Ge..» diyor. Teyzesi oyalamak, kandırmak istiyor. Kucağında kaşkolumu açmaya çalışıyor, ağlayarak.

Ve her gün yinelenen bir acıyla, boğuntuyula.

Seni öpüyorum canım oğul.

19 Ocak 1982, 1.45 (Yarın), Sağ Tatlı Oğul,

Sabahleyin Metin ve Günsel'i havayolları terminalinden yolcu ettikten sonra, Kızılaya geldim. Türküler'e bir «atom karınca» saç tokası, iki toka aldım. Akşamüstü de «panter» bot.

Dolmuştan indiğimiz yerde keten helvası vardı. Keten helvası istedi. Ardından koz helvası. Bakkaldan süt aldık.

Evde neşeliydi. Ben, bazı notlar çıkarırken, bebekleriyle oynadı yanbaşımında. Sonra, bebeklerin birini yıkadı. Lavaboda. Saçlarını sabunlayarak. Bitlendiği imgesiyle de. Sonra, saç kurutma makinesiyle, bebeğin saçlarını kurutmak istedi. Kaloriferin üzerinde kurutmaya razı oldu.

Yemekte, mızızlık etti. Toktu bir bakıma. Salona gitti, yemeği televizyonun karşısında yemek istediğini söyledi. Ben de, küçük masanın üzerine bir gazete serdim, yemeğini gazetenin üzerine koydum. Mutfakta yemeğimi bitiriyordum. Bana seslendi. Salona döndüm. O anda da, yemek dolu tabak, halının üzerine ters düştü. Tabak kırıldı. Rana halıyı silerken, Türkülü suskundu. «Hadi gel halıyı birlikte silelim!» dedi Türküler'e. Türküler, kollarını sıvadı, halasıyla birlikte, halıyı silmeye başladı. Neşesi yerine geldi.

Halı silindikten sonra Naşide'yle «ayakçılık» oynamaya başladı. Doktor oluyor, ve ayak tedavi ediyor. Yarın basına vereceğimiz duruşmayla ilgili haberi, soruşturmanın genişletilmesiyle ilgili dilekçeyi ve dinlenecek tanık hakkında avukatlarımıza vermem gereken notu, Naşide tape etmek için kalkınca, Naşide'ye küstü. Tepsisini de, Naşide'nin saatini, yere atarak gösterdi. Benim de sesim yükseldi. Ağlayarak kanepeye kapandı. Bana da yüz vermedi. Halası gönlünü almaya çalışıyor. Ben de sütünü ısıtmak için mutfaka girdim. Rana'nın kucağında...

«Ben hep İlhan'ı bekliyorum biliyor musun?» demiş.

Emziği ağzında, sözlerini pek anlayamamış Rana.

«Kimi?»

«İlhan'ı.. İlhan'ı bekliyorum..»

Karşıda duvardaki fotoğraflarına bakarak: «Bunlar hep benim babam Babamı bekliyorum...»

...
«Gelecek değil mi?»

...
«Gelecek değil mi?»

«Bilmem» diyebilmiş Rana..

«Gelçcek ama..»

Salona girdiğimde Rana, gözyaşını, Türküler'den saklamaya çalışıyordu.

Saat ona doğru da size gitmeye razı oldu.

İki geçedir yolda tatlı tatlı konuşmaya başladı gene.

«Amca benim bir aynam var. Suları doğursun, doğumunda ona vereceğim, Bir de kalem saklıyorum. Kalem de vereceğim Sulari'ya. Doğumunda. Annemin göz boya kalem.. Annem kayboldu sanıyor. Kimseye söyleme ama. Bu ikimizin arasında, e mi?. Söylersen döverim..»

İkinci katın merdivenlerini çıkarken,

«Amca diyor, ben evlenmek istemiyorum!»

«Olur kızım.»

«Ya evlendirirlerse beni!»

«Sen istemeden kim evlendirebilir!»

«Ama ya evlendirirlerse!»

«Ben izin verir miyim, evlendirir miyim!»

«Ama büyüyünce evlenmek istiyorum..»

«Olur kızım. Büyüyünce evlendiririz..»

«O zaman nasıl evleneceğim ama ..»

Kapı açılıyor. Ve konuşmamız bizim aramızda kalıyor.

İşte böyle canım oğul.

Seni öpüyorum.

29 Ocak 1982, 0.35 (Yarın), Cuma

Canım Oğul,

Türküler, benimle yalnız kalınca, biraz çekinerek, ve biraz da yalnız kalmamızdan yürekenerek, seni anmak için, seni karşılıklı söyleyerek biriken özlemine hafifletmek için, yeni nedenler yaratıyor. Bugün de kısa bir an yalnız kaldık salonda. Senin fotoğraflarının köşesinde.

«Aynı sen babama benziyorsun amca!» diyor.

Sürdürüyor konuşmasını: «Sen benziyorsun ama, dişlerin de babama benziyo!» «Gözün de de babama benziyor..» «Bıyığın da..»

Ayaktayız. Yemek masasının, defterlerin, kitapların, yayıldığı köşesine oturuyorum. Türküler de karşıdaki sandalyeye çıkıyor: «Sakalın da babama benziyor!»

Bugün traş olamadım, sakalım biraz uzun. Akları da görünüyor. Bu farkı gözlemliyor olmalı ki, senin sakalında tek bir ak bile olmadığını anımsıyor olmalı ki, ekliyor: «Artık babam ben görmeyeli yaşlanmıştır..»

«Merhaba baba!» — Yemek yerken, televizyondan gelen bu iki sözcüğü duyuyor Türküler, ve «Merhaba baba!» diye yineliyor. İki kez daha. «Merhaba baba!»

Merhaba tatlı oğul.

eleştiri

Beşir Fuad Kendini Neden Öldürdü?

Cengiz Gündoğdu

Türkiye'de tartışmak zor. Bir iki yazıdan sonra kişisel saldırı başlıyor. Biraz sonra örnek vereceğim. Ama önce kısa bir açıklama gerekli. Türkiye'de tartışmak neden zor? Bilirsiniz. Tarihi, insan yapar. İnsan ayrıca yaptığı tarihi taşır. Ne yaptıysa, güzeli, çirkinini bir başka kuşağın sırtına yükler. Böyle böyle bir toplumsal karakter oluşur. Bu topraklarda yaşayan halk, Osmanlı döneminde uzun yıllar baskı altında yaşadı. Kuşaklar, birbirinin sırtına «baskı kültürünü» yükledi. «Baskı kültürü» toplumsal karakterimizin özü. Toplumsal karakterin bu olumsuzluğunu aşamayan insan, Türkiye'de son derece sınırlı. Olgulara değişik bakış açılarıyla asla sindiremiyor. Değişik görüşe kızıyor. Sınırleniyor.

Tartışmayı zorlaştıran bir başka neden daha var. Onu ilerde söyleyeceğim.

Kişisel saldırı örneklerine geçmeden önce küçük bir hatırlatma. Sanatta tartışma bitmez. Birçok nedenlerin yanısıra şu basit nedenle bitmez. Sanatçı değişik bakış açısı olan insandır. Sanatçıya «Burdan, yalnız bu açıdan bakacaksınız» dersin, orda sanat kalmaz.

Peki, ne tartışılıyor Türkiye'de? Roman. Başka? Nasıl yazalım?... Başka? Yapısalcılık, Freudculuk... Gerçekçilik... Güncellik...

Bu konular ne kadar güzel... Ama bu güzel konuları kimi sanatçılar çirkinleştirdi. Ne tuhaf. Güzeli arayan sanatçı, güzeli çirkinleştirdi Türkiye'de.

Şimdi sıra kişisel saldırı örneklerinde. Oruç Aruoba, Vedat Günyol'a yanıt verdi. O yanıtlardan tek bir sözcük bile almıyorum. Alamıyorum. Çok tatsız bir saldırı çünkü... Ahmet Cemal bir derginin yöneticisi... Dergi yöneticisi Ahmet Cemal, kendi gibi düşünmeyenler için şöyle yazdı, «...günümüz Türkiye'sinin kültür yaşamında egemen olan ilke, kolaycılık ilkesidir, belki ilkeden değil de, kanımızdan bir türlü temizleyemediğimiz eski bir mikrobun varlığından söz etmek daha doğru olur.» (1) «Ağır» olduğu söylenen bir dergide böylesine ağır konuşmak...

Enis Batur, «Sevkedilmiş yazar» dedi Turhan Oktay'a... Hiçbir şey demiyorum... Yalnız

Ahmet Oktay'a bir sorum var. Sorudan önce küçük bir saptama. Ahmet Oktay bir başka düzlemde kişisel dolambaça soku tartışmayı. Şöyle. «Enis Batur'la aramda en az yirmi yaş fark var, ama yazdıklarından çok şey öğrendim». (2) Olabilir. Öğrenme bir seçme işi. Enis Batur'dan bir şey öğrenmek isteyen elbette Enis Batur'a gider. Bu seçmenin bir anlamı var. Tekrar ediyorum. Bu seçmeyi susturucu diye kullanmanın hiçbir anlamı yok...

Ahmet Oktay'a bir sorum var demiştim... O soruyu sormuyorum. Anladım. Ahmet Oktay bile çok uzaklarda. Duymaz beni...

Ben Beşir Fuad'ı düşünüyorum şimdi. Mehmet Kaplan'ın dediği doğru. Beşir Fuad'ın yaşamı ilginç bir roman, dahası müthiş bir oyun olur. Beşir Fuad'ın yaşamı çok ilginç... Hele tartışmaları... Ama burda önemli olan Beşir Fuad'ın ölümü... «Pek az intihar vakası Beşir Fuad'ınki kadar zaman bakımından ani, mahiyet bakımından sebepsiz ve şekil bakımından

Kanayan

yüzümüz acının özeti
her hücremizde özlemin şubesi var
deli kış sen gönlünce gel
Zaten sevdamız kuşatmadır

ayrılıkların tarihini biz yazdık
hüzünlerden damlayan öz su ile
adını bağışla da gel yağmur
kanayan yara yüreğimizdedir

neronun ölümcül zulmunu
karanfilli türkülerle karşıladık
nemrutun mancığını kırdık da geldik
sen bildiğince koyulaş kör gece
güzel sevgilim koynumdadır.

Şevki Altuğ

dikkate şayan olmuştur. Bu vaka üzerinde yapılacak etraflı bir araştırma bir devrin içtimai krizini ortaya koyacağı gibi, bizim bir asırdan beri Avrupa'ya yönelme gayretleri içinde tuttuğumuz hatalı yolun bir cephesinin nesiller üzerindeki yıkıcı tesirini görmek bakımından da faydalı olacaktır» (3). Geçerken şunu söylemek istiyorum. M. Orhan Okay'ı bu yararlı çalışması için kutluyorum. Bu yazı, kitabı tanıtmak için yazılmadı. Yine de söyleyeyim. M. Okay'ın birçok görüşüne katılmıyorum. Ama bu, çalışmanın değerini küçültmez.

Şimdi konuya dönüyorum. Beşir Fuad, kendini neden öldürdü? Önce şunu söyleyeyim. Bu ölüm son derece önemli. Düşüm doğru çözülmese, bu ölümün anlamı kalmaz.

Düşümün çözümüne şurdan başlıyorum. Yılı 1887. Osmanlı'nın çöküş dönemi. Devlet, emperyalizmin vuruşlarıyla sallanıyor. Beşir Fuad gibi bir aydının bu duruma üzülmemesi mümkün

Anı

**Yorgunluğumdur
şimdi acılarla sevdalarla kımayan
eski günleri.
Ölüm sokağında
çalgıcılarla vedalırken ben**

— Ne kadar güzeldin ve
ne kadar küflenmişti hayat
küstah, derin
Kanlı buluşlarımda
kendimi bekletirdim
Yaşarken çıkardığımız sestem etkilenerek
dinlerdim : Sokakların bilinç - altında
bakır hüznünlerin süzülüşü
nehir ayaklanmaları.
Bütün kitaplarım kafka...

**Peki ama
neden hep akşamüstleri
gelmezdin
Ve bu neden o asılsız aşkı
benimsemek olurdu**

**Artık vedalaştım ben ne farkeder
getirseniz de en çocuk yıllarıma
patlamış balon kokularımı
anlamsız aralıklarla yaşamışsa
ne farkeder bu şehir. Bu şiir
— Ayaküstü bir söyleşiydi zaten —
Ve hükmü değişirken yüzlerin
geriye bir sen bile
kalmadın**

Aykut Tankuter

değil. Beşir Fuad'ın bir üzüntüsü daha var. İki-buçuk yaşındaki oğlu Namık Kemal kızıldan ölür. Mustafa Reşid'e gönderdiği fotoğrafın arkasını okuyalım. «Reşidim. Bu mihnetthane-i âlemde gam ve gussamı bir handesiyle meserrete tahvil eden bir melek vardı, o da Kemal'imdi. Şimdi o melek kara topraklar içinde yatıyor. Yalnız hayali kaldı. Şu resme bak da onun berhayat olduğu zaman şenliğini, şetaretini tasavvur ederek ne büyük bir saadetten mahrum olduğumu takdir et. (4)

Beşir Fuad üzgün bir adam. Hem çöken topluma üzülmüyor, hem de «Yalnız hayali» kalan Kemaline...

Bu, birinci nokta.

İkinci nokta Beşir Fuad'ın tartışmaları. Mehmet Kaplan, o dönemi şöyle anlatıyor. «Tanzimat'tan sonra yetişen ilk edebiyatçı nesil, Namık Kemal, Ahmet Midhat, Abdülhak Hamid, Recaizade Ekrem, Sami Paşazade Sezai, bilindiği gibi, Batıdan gelen romantik akımın tesiri altında kalmışlardı. Ekrem bizde bu akımın en zayıf tarafı olan «gözyaşı edebiyatı»nın en büyük temsilcisi idi ve gençler üzerinde mühim bir tesiri vardı. Beşir Fuad, işte müsbet ilim barutu ile dolu topunu devrin yıkılmaz kallesi sayılan Ekrem'e çevirir ve onu gülünç duruma düşürür (...) Beşir Fuad'ın o devirde çok tesirli olan bu tenkidleri sayesinde, gözyaşı ve verem edebiyatı ve onun dayandığı boş, şişkin ve süslü üslup değerini kaybeder». (5)

Beşir Fuad'ın o dönemde tek bir amacı var. «Edebiyatı gerçek dışı vahimelerden kurtarmak». Bunun için bitmez tükenmez tartışmalara girer. Eksik fazla, bu ayrı. Ama şu kesin. Türkiye'de gerçekçiliğin babası Beşir Fuad. İki-de bir gerçek gerçek deyip durması, çok kişiyi kızdırır.

Beşir Fuad, bol düşmanlı bir adam.

Üçüncü nokta. Beşir Fuad dogmatizme karşı. Önce, «romantiklerin adeta peygamberi sayılan Victor Hugo'ya karşı, natüralist edebiyatın öncüsü Emile Zola'yı çıkarır» Burda durmaz. Bir adım daha atar. Voltaire, Osmanlı devletinde «Meşhur zındık» diye bilinir. Beşir Fuad'ın «meşhur zındık» için düşüncesi şöyle «18. asır hükeması bence Diderot, D'Alembert, Voltaire'dir. Bir de D'la Mettirie var». Ayrıca Voltaire'i tanıtan bir kitap yazar. İşte bu noktadan sonra, Beşir Fuad'a «Şarlatan, dinsiz» diye saldırı başlar. «Böyle şeylerin adem-i vukuunu ne kadar istiyorsam» der Beşir Fuad, «beni mecbur eden esbabın zuhuruna da o kadar esef ediyorum. Fakat ne çare ki, bu gibi adamlara sukût, tecavüzatta daha ilerlemelerine müsaade kabildinden oluyor. İnsan her zaman vekar ve hayiyetini müdafaa mecburiyetindedir». (6)

«Tenkidler, bu gibi tenkidlere verdiği cevap yazma zaruretleri Beşir Fuad'ı son aylarda manen çok yıpratmış olmalıdır». Bu suçlamalar o kadar büyür ki Beşir Fuad yurt düşmanı, İslamiyet düşmanı olmadığını açıklamak zorunda kalır.

Beşir Fuad yalnız bir adam.

Şunu da söyleyeyim. Beşir Fuad, evlilikte mutlu değil. Bir metresi var. «Eve geldiğim vakit zevcem, niçin her akşam gelmiyorsun, diye serzenişler eder, ağlar. Evde birkaç gün kalıp da Kuzguncuğa gittiğim vakit, artık sen benden bıktın diyerek metresim ağlar. Ben iki cami arasında binamaz gibi kaldım. Hiçbirine dert anlatmak mümkün değil. (8)

Hiç kimseye dert anlatamaz Beşir Fuad... Dogmatikler «şarlatan, dinsiz» diye saldırır. Karısı yakınip durur. Metresi ağlar.

Beşir Fuad mutsuz bir adam...

Bu ortamda, 5 Şubat 1887 Cumartesi saat 21 de kendini öldürür.

Beşir Fuad'ın yaşamı burda biter. Bu noktada oyun yazarı olarak düşünüyorum. Ölümün anlamını iyice ortaya çıkarmalı. Bunun için iki sahne daha gerekli.

Birinci sahne şöyle. Yıl 1982. Sentez savaşı veren Türkiye kültürünü kelepçelemek isteyenler var. Freudculuk, gerçeküstçülük, yapısalcılık derken, şimdi, Freudculuk - yapısalcılık ortaklığı başladı. Yakın bir gelecekte Lacan fırtınası esecek... Hiç kuşku yok, bu dogmatizmin ta kendisi. Türkiye'de tartışmayı zorlaştıran nedenlerden biri de bu. Dogmatizm... İşte ortada her şey. Dogmatizme karşı çıkıyoruz diyenler, küçük bir eleştiri karşısında, sinirleniyor, kızıyor. (9) Yapısalcı yöntem... Kesinlikle yanılmaz. Freudculuk... En sağlam öğretisi... Bu konuda hiçbir kuşkuları yok.

Kuşkulanmamak... İşte dogmatizmin belirgin özelliği... Yapısalcılarda, Freudcularda damlası yok kuşkunun. En küçük bir eleştiriye bunun için kızıyorlar. Kişisel saldırılarının baş nedeni bu.

Yıl 1982. Beşir Fuad yaşıyor. Beşir Fuad, elbette, yapısalcı, Freudcu dogmatiklere savaş açıyor. Beşir Fuad, «edebiyatı gerçek dışı vahimelerden kurtarmak» için harekete geçiyor.

Beşir Fuad düşünüyor. İnsanoğlu ateşi buldu. Tekerleği buldu. İnsanoğlu uzayda. «İyi ama» diyor Beşir Fuad «bana saldıranlar binlerce yıllık kültür birikiminin hangi noktasında?»

Çağları aşan bu uzaklıkta gerçekçi Beşir Fuad yalnız kalıyor.

İkinci sahne.

Beşir Fuad kendini öldürmüyor. Tarih yürüyor. Mekanik maddecilikten, diyalektik mad-

deciliğe geçiyor. Önce kendi olumsuzluğunu aşıyor. Ondan sonra toplumun olumsuzluğunu... Böylece, çok basit bir şey gerçekleşiyor. Olumsuzluk aşıldığı için insanlar dogmatizmden kurtuluyor. Böylece insanlar karşılıklı oturuyor. Hiç sinirlenmeden, hiç sövmeden bir konuyu tartışıyor.

Sinirlenmeden, sövmeden, aşağılamadan tartışmak... Ne kadar basit değil mi...

Ama Beşir Fuad kendini öldürdü... Bu, Türkiye'nin düşünce dünyasını kelepçeye almak isteyen, dogmatiklere atılmış bir tokattır. Biz bu dogmatizmi aşmak zorundayız.

Bu ölümün anlamı işte budur.

- (1) Ahmet Cemal. Yazko Çeviri. Sayı 4. 1982 İstanbul.
- (2) Ahmet Oktay. Yazko Edebiyat. Sayı 16. 1982 İstanbul.
- (3) M. Orhan Okay, Beşir Fuad. Dergah Yayınları. İstanbul.
- (4) M. Orhan Okay. a.g.e.
- (5) M. Orhan Okay. a.g.e.
- (6) M. Orhan Okay. a.g.e.
- (7) M. Orhan Okay. a.g.e.
- (8) M. Orhan Okay. a.g.e.
- (9) Ahmet Cemal. Yazko Edebiyat. Sayı 16. 1982 İstanbul.

İslanırım Bitmez Ayrılıklar

Düzlediğin çarşaf lar buruşmadı
Öylece
duruyor serdiğin yerde.

Yarım kalmış sigaran;
O uzun geceydi anımsarsın,
Kalbimi sarsalayan ayrılıkla,
Sana sokulduğum zaman.
Sabun gibi eridi gitti,
Gitti kokun yanağımdan.
Bana bir özlem kaldı,
Bana bir yar...
Haber gelmez uzaklardan.

Kuşluk vakti böler uykumu,
Erken öten rüzgar.
Dışarda mutlaka yağmur yağar.
Düşer ellerime sevdiğim damlalar
İslanırım,
İslanırım bitmez ayrılıklar...

Süha Tuğtepe

eleştiri
Yüzbirinci Soru
Burhan Günel

Bu yazıda, Fethi Naci'nin «100 Soruda Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme» adındaki kitabının yayımlanması nedeniyle F. Naci'ye değineceğim. İlkın, yazarın keyfine göre seçilmiş yüz soru ile romanımızı ve romancılarımızı sözümona «tarafsız» olarak değerlendirmeye kalkışan F. Naci'nin yazar kişiliğini ve «toplumsal değişme» nin hangi aşamasında olduğunu saptamakta yarar görüyor ve işe bununla başlamak istiyorum. Böylece, anılan eleştirmenin anılan kitabına gelmeden önce, o kitaptaki savların sahibini tanımış olacağız. Kitabın yazarına şöyle bir değindikten sonra ise sıra kitaba gelecek.

Öyleyse, eleştirmenimizin yüz sorusuna yeni bir soruyu eklemenin zamanıdır :

— Fethi Naci nasıl bir eleştirmendir?

Bakın bu soru çok önemli. Şimdi, sayın eleştirmenimizi tanımaya çalışalım : F. Naci, benim öğrenebildiğim kadariyle, kitabındaki genel savının «tipik» örneklerinden biridir. Toplumla beraber sürekli değişen ve kılıktan kılığa giren biridir. İlkın işe hikaye ile başladığını, başka bir deyişle, yazarlığının başlangıç yıllarında hikaye yazmaya çalıştığını biliyoruz. Ama o sıralar yazarımızın adı Naci Kalpakçıoğlu'dur. Çok zor olan hikaye yazma işini beceremedikten sonra ise saygı değer yazarımızın kalpağını öfkeyle başından çıkarıp attığını ve böylece toplumsal değişmeye, özellikle kıyafet devrimine ayak uydurduğunu görüyoruz. Ve F. Naci imzası ile, döneminin tarihsel, siyasal gerekleri nedeniyle umut verici, **eleştirel** yazılar yayınladığını, belli bir düşünceye sahip çıktığını (çünkü bu eğilim o sıralar revaçtadır) izliyoruz. O sıralar eleştirciliği çok seviyor nedense. Kendine roman dünyasından önemli yazarları seçerek onların peşi sıra yürümeye başlıyor. Çünkü toplum değişmekte. 27 Mayıs Devrimi'nin etkileri yaşamı biçimlendirmekte. Tabii ki, değişimden Fethi Naci de etkilenmekte... Bu arada, yazarımız öyle coşkulara kapılıyor ki, özgürlüklerin yaşamda yerini alabilmesi nedeniyle gelişen yayıncılık, yazınımıza yeni yapıtlar, yeni imzalar kazandırıyor, o da kendini unutuveriyor, biraz da bazı komplekslerin etkisiyle, hayranlık duyduğu bir Avrupalı eleştirmenin ayakkabılarına göz diyor. Diyor ki... Neyse. Söylediklerini kendisi açıklasa daha iyi. Bunu açıklaması için, çok saygıdeğer eleştirmenlerimizden Doğan Hızlan'ın F. Naci ile yeni bir gazete ya da dergi söyleşisi düzenlemesi uygun olacak. Böylece, sayın F. Naci'nin Avrupalılar karşısındaki tavrını, duygularını, varsa komplekslerini bizzat ve doğrudan doğruya öğrenme fırsatı bulacağız. F. Naci'ye başka birinin sorması gerekiyor. Çünkü benim sorularımı yanıtlamıyor nedense. Belki de yazdığım derginin **renkli** olmayışı nedeniyle yanıtlamıyordur ne bileyim? (Bakınız, Türkiye Yazıları, Ekim 1981, Tartışmanın Böylesi, B. Günel.) Bu Avrupa hayranlığı sırasında Türkiye'deki toplumsal değişmelere baktığımızda ise, **boyacılık** gibi el zanaatlarının çok geliştiğini görüyoruz. Ve

F. Naci bu değişmeye hemen ayak uyduruyor. Avrupalı bir eleştirmenin ayak-kabıllarına göz diyor... Dolayısıyla, eleştirmenimizin son kitabındaki temel savında ne denli haklı olduğunu ibretle görüp anlıyoruz.

Ama iş bu kadarla bitse iyi. Eleştirmenimiz diyalektiğe uygun olarak habire değişiyor ve izleyenleri çok şaşırtıyor. Oysa şaşırmaya gerek yok; mübarek adam toplumsal değişmelerin bu-kalemunu, toplum değiştiğe o da yerinde duramayıp değişiyor. Bu arada, yakın yıllara kestirmeden geliyoruz. Gelmeye zorunluyuz. Çünkü bu öykü bitecek gibi değil. Üstelik, başka yazıları da düşünüyorum, ilerde yayımlanacak olan yazılarımı. Böyle bir malzemeyi hemen harcamak doğru olmayacak. Ne diyordum? Evet, bu arada, «tebdil-i mekânda ferahlık vardır» diyerek, toplumsal mekânını da değiştirip Bodrum'a ayak bastığını ve günde beş öğün değişmeye başladığını sevinçle izliyoruz. Tamam işte, sayın Fethi Naci tam da kendine uygun yeri sonunda buluyor ve rahatlıyor. Şimdi, birkaç romana konu olacağını sandığım bu «tipik» zatin bundan sonraki serüvenini ve kişiliğini kendi şeyinden dinleyebiliriz.

Bir de bakıyoruz ki, Sayın Fethi Naci bir zamanlar öfkeyle başından çıkarıp fırlattığı kalpağını giyiyor :

«— ...Aslında bu soruyu bana değil (...) Naci Kalpakçioğlu'na sormanız gerekir,» diyor. (1) Önce biraz şaşırp sonradan doğal karşılıyor ki, F. Naci geriye dönüş yapıp, hikayeci olamayan eski adına bir ölçüde sahip çıkıyor. (Bu tabii ki aykırı bir dönüş oluyor ve son'un başlangıcı olması bakımından yine de kendi içinde tutarlı bir dönüşmeyi örnekliyor.) Konuşuyorlar. Benzersiz eleştirmenlerimizden Doğan Hızlan soruyor, F. Naci yanıtıyor :

«— ...Bugün bir karşılaştırma yapma... Bakın, bunu çok somut bir biçimde yapmak mümkün : Aragon'la Kemal Tahir'i, Gorki ile Orhan Kemal'i, Faulkner ile Yaşar Kemal'i, Malraux ile Attila İlhan'ı Virginia Woolf ile Selim İleri'yi bir karşılaştıralım... Ha, ne dersiniz?... Niçin gülüyorsunuz Doğan Bey kardeşim, oturmuş şurada ciddi ciddi konuşma yapıyoruz!..» (2)

Bu karşılaştırma bana F. Naci ile, ona ayak-kabıllar hakkında ilhamlar veren Doğu Avrupalı eleştirmenin karşılaştırmasını anımsatıyor. Ama, ben şahsen Doğan Bey kardeş gibi gülemiyorum. Ne yazık ki, Orhan Kemal'in deyişle, eleştirmenimizin en önde gelen, «en zeki»sinin durumu bu. Yazık. Belki de Fethi Naci, Orhan Kemal'in sözlerindeki gerçekliği kabullenerek ve kendi haline gülemeyerek ayrılmıştı Orhan Kemal Roman Armağanı seçici kurulundan.

Hem de, yeni görüşlere fırsat tanımak amacını ileri sürerek. (Ama nedense Sayın F. Naci, kısa bir süre sonra bu görüşünden vazgeçiyor, değişikliğe uğruyor. Çünkü o günlerde toplumdaki saygıdeğer olabilmenin koşullarından biri, belki de en önde geleni değişkenliktir. Böylece, toplumsal değişimin etkisi somut olarak belirmiş oluyor.) Ve koşa koşa, Sedat Simavi Vakfı seçici kurulundaki yerini alıyor. Üstelik, bu kez, «yeni görüşlere fırsat tanımak» diye tanımladığı saçma amacını da unutuveriyor. Dedim ya, hızla değişiyor adam. Çünkü bu kez yeni görüşlere gerek yok. F. Naci, değişen görüşünü tüm Türkiye yazını için yeterli ve gerekli görüyor artık. Sonra, bir kitap hazırlamaya başlıyor. Bu kitapta, kendisinde görülen hızlı değişmeleri beğenmeyen romancılara sövmeyi kuruyor besbelli. Ve ardından, romanları karalamaya, romancılara sövmeye başlıyor. Bu tavırla da «tipik» olduğunu gösteriyor tabii. Çünkü izliyoruz, son zamanlarda kimin suçunu, hırsızlığını ortaya çıkarırsak, hemen sövmeye başlıyorlar. Bu da, toplumsal değişimin, yani yozlaşmanın belirtilerinden ve etkilerinden sayılıp hoşgörülmemeli bence. Ha, evet, yine sözün ucunu kaçırdım, ne diyordum? Anladığım kadarıyla, kompleksli biri bu Fethi Naci. Çünkü olaylara, insanlara, sanatçılara, özellikle romancılarımıza çok tepeden bakıyor. (Neyin tepesinden baktığını ise ilerdeki yazılarımda söyleyeceğimi sanıyorum.) Ama yine de kızmamalı. Çünkü, kolay değil, başarısızlıklar yüreğini çürütmüş olmalı. Hikaye denemiş, olmamış. Roman yazmaya kalkışmışsa bile besbelli, ömrü

Kaç Karayıldır

ta hazarda aradım seni

— saçların kara mıdır hala
ve hâlâ döver mi dizlerini —

ay dolandı güne gün dolandı aya
geceler döne döne vardı sevdaya
dağlar aşıp

seni sordum yeni açan güle
kekik kokusuna karanfile

— Aras hoyrattı o gün —

sözüm kâr etmez

özüm çölden çöledir

seni aradım kaç kara yıldır

— sevdam sevdalar aşkına
tut bırakma ellerimi —

A. Tuğrul Keskin

boyunca gerçekleştirememiş. Şiir deseniz, en zoru o, elini sürmeye cesaret edememiş herhalde. Anlamak zor değil. Öyleyse, Fethi Naci için en çıkar yol, beceremediği işleri başarıyla gerçekleştirenlere sövmek, onları küçümser görünmek, kendi kurduğu şatodan, kurulu saatler gibi zırlamak, böylece, aklısına kendi başarısızlıklarının faturasını başkalarına ödetmek ve onları küçümsemek, onlardan hınç almak... Tarafsız düşünmeye, anlayışlı olmaya çok özen gösterdim ama, bunca zamandır F. Naci'nin yazdıkları, konuştukları bende bu izlenimleri, giderek bu düşünceleri oluşturdu.

Bakınız aynı konuşmada Hızlan Bey kardeşine şunları da söylüyor :

«— Romancı ile eserini ayırabiliyorum; yoksa nefret ettiğim ya da dangalaklıklarına tahammül edemeyerek selamı sabahı kestiğim bazı eserlerini alır mıydım listeye...» (3) İşte böyle, toplumsal geliş(eme)me F. Naci örneğinde görüldüğü gibi bu sonucu doğuruyor. Bu sonuca göre ise, yazımın başındaki yüzbirinci sorunun yanıtı beliriyor : **Renkli** dergilerden biri, Temmuz 1981 aybaşısında soruyor; «Niçin Bodrum ya da niçin Bodrum değil?» Hazret, toplumsal değişimin belirlediği kişiliğinin en son gelişmesini somut olarak ortaya koymakta sakınca görmüyor : «**Meyhane çok. İki adım yürüyorsun, deniz kıyısında bir meyhane. (...) Ha, bir de kadın meselesi var. (Daha doğrusu, kadın meselesi yok Bodrum'da.)**» (4) Fethi Naci'nin

soluğu «fena halde» anason kokuyor. Ashında yazıyı burada bırakmak en iyisi olacak. Çünkü, «kadın meselesi»ne böylesine çarpık bakan birinden, çok inanarak söylüyorum, «**ne köy olur, ne kasaba**». İkinci kez, yazık! Anlıyoruz ki, Fethi Naci hiçbir konuya doğru bakamıyor, buna ne bilinci, ne beyni elverişli artık. Ve bu noktada duruyoruz biraz. En kötünün içinde bile iyiyi aramaya salık veren diyalektik düşünce yöntemi ile F. Naci'nin dramını saptamaya çalışıyoruz. Dramı açık seçik ortada. Yazar olmak isteyip de olamamanın, toplumu etkilemek isteyip de, tam tersine, ondan tüm kötü etkileri almanın oluşturduğu bir dram bu. Ulu tanrı düşmanıma bile vermesin! Zor. Bakın neler söylüyor :

«— ...Bu yazı şöyle bir konuşma ile bitmeli :

— Madem o kadar özlüyorsun bu hikayeleri, aç, yeniden oku!

— **Boktan** romanlar okumaktan o güzelim hikayelere sıra mı geliyor be kardeşim?» (5)

Bu sözlerden de anlaşıldığı gibi, F. Naci hâlâ erişemediği hikaye türüne karşı sevgi besliyor. Ama roman ve romancı en büyük düşmanı. O da anlaşılıyor; romanı, hikaye kadar bile yazamamış. Öyleyse, «**boktan** romanlar» demesini de hoş karşılamak gerek sanıyorum. Ama bu kez de, Bodrum'daki anason kokusuna kanalizasyon kokusu karışıyor. Oralarda lağımlar açıkta mı akıyorlar nedir? Lağımaların oluşturduğu toplumsal değişimler eleştirmenimizi etkilemiş olmalı...

İşte, toplumun ordan oraya savurarak bu benzersiz kişiliği kazandırdığı Sayın Fethi Naci, toplumsal değişmelerin biçimsizleştirdiği bakışı ile oluşturduğu yeni kitabını şu ilanla sunuyor okura :

«fethi naci'nin / müesses roman nizamını / altüst eden eseri...»

Burukça gülümsüyor ve onaylıyorum. Gerçekten, alt / üst olmuş durumda.

Her şey tersine döndüğü için, toplumsal değişme beni de etkiledi ve ben de yazmaya yüzbirinci sorudan başlamış oldum. Yani, yazarın ve kitabın tersinden. Şimdi sıra öteki sorularda...

- (1) Cumhuriyet, 10 Kasım 1981.
- (2) Cumhuriyet, 10 Kasım 1981.
- (3) Cumhuriyet, 10 Kasım 1981.
- (4) Milliyet Sanat Dergisi, 15 Temmuz 1981.
- (5) Sanat Olayı, Kasım 1981.

değini
Çakışmalar
Hidayet Karakuş

Çakışma diyebilir miyiz, bilemiyorum. Türkçe sözlük «birbirine geçip kenetlenmek; takılmak» diye açıklıyor «çakışmak». Sanatta, ayrı sanatçıların ortaya koydukları, koyacakları yapıtlar arasında gerçek anlamda bir kenetlenme olamaz elbette. Ne ki örneklerle ortaya koymaya çalışacağım benzerliklere çakışma demenin denk düşeceğini sezinledim. Tam anlamıyla birbirini örtmese de, birbirinin üzerine gölgesi düşen kişiler bu sezgiyi verdi bana.

Önce, **Yarın... Yarın...**'i (1) okudum. Yayınlandığı yıl sanıyorum. 12 Mart'ın yaraları başka yaralara dönüşürken, yeni biçimler alırken düşündürmüştü beni. Sonra **Bir Kadının Penceresinden**'i (2) okuduğumda, yazarı «anlatacağımız öykü 1975 Türkiye'sinin İstanbul'unda geçer» dese de **Yarın... Yarın...**'la bir yakınlık, bir benzerlik duygusu oluştu. Daha sonra da **Yağmur Sıcağı** (3) duygumu pekiştirdi.

Biliyorum ki yazarlarımızın birbirlerinden haberi yok. Dahası anlatmak istedikleri şeyler başka başka. Yine de bir okur olarak kafama takılan benzerlikleri, romanımızın bir sorunu gibi görüyorum. Bu sorunların çözümü elbette yazarlarımızın kalemıyla olacak. Benzer şemalarla kurulmuş izlenimi veren yapıtlar, yaşanan ortak çalkantıların ürünü de olsa romanda ya da bir başka sanat dalında tedirgin ediyor.

YARIN... YARIN...'da, Seyda genç bir kadındır. Yirmi beş yaşlarında. Kocasını ithalât - ihracatla uğraşılıyor. Kocasıyla aşkları çoktan bitmiş, mutluluk ve özgürlük arayışları içinde bulunmakta, kendini içinde bulunduğu 'sevgisiz' açmazdan çekip çıkaracak bir 'mucize' beklemektedir. Deniz motoruyla hız denemeleri yaparken «Uçmak, uçmak böylece sonsuzluğa dek... Özgürlük bu olsa gerek. Kafam hep böyle havadan sarhoş. Yemek, yutmak, sindirmek rüzgârı... ve sonunda rüzgâr olmak. Rüzgâr gibi — hayır, gibi değil, rüzgâr olarak — esmek, esmek, esmek. Özgürlük dedikleri...» diye düşünür.

Seyda, gerçekte bir küçükburjuva kızıdır. «Görgülülüğü bir yandan Abdülhamit sarayına, bir yandan da Gaziantep'li toprak ağalarına dayanan, parasız, dış görünüşüyle savruk, ufa-

cık bir ailenin tek çocuğuydu Seyda.» Annesi, babası öğretmendirler. Cumhuriyet'in ilk yıllarında «...okulu bitirdikten sonra pek iyi tanımlayamadıkları bir ülkücülükle Anadolu'ya» göçerler. «Köklü, soylu ailelerden olmanın getirdiği ayrıcalığı Mustafa Kemal'in yeni kurduğu Türkiye'ye yararlı kılmak amacıyla.»

«Oysa bir atom fizikçisi... Oysa deha üstü bir zekâ...» olan Seyda, anlamını pek iyi kavrayamadığı bir nedenle Oktay'la evlendiğini, gerçekte Oktay'ı sevmediğini sonradan kendi kendine çok söyleyecektir. Ne ki okul yarı kalmış, bir yalnızlığın içine yuvarlanmıştır Seyda.

Bir gün bir partide Selim çıkar gelir. «Merhaba Oktay ağbi,» diyerek. Oktay'ın kolej günlerinden tanıdığı, «göz kulak ol» denilerek başına sarılan, «baş belası çocuk» kısa sürede Seyda'yla yatıp kalkmaya başlar.

Koleji bitirince Fransa'ya giden Selim, bir Fransız kızının, Josette'nin etkisiyle devrimci olur. «Kız onu yalnız insan yerine koymakla kalmamış, insan olmaya da zorlamıştı. Buydu Josette'nin devrimi asıl.» Tatil için geldiği Türkiye'de «kendi çaresizliklerine inandırılan gençlerin» yazgısı Selim'i de bulur. Yaz sonunda Fransa'ya dönecekken bir türlü gitmez. Annesi, babası ayrı yaşadıklarından ikisiyle de onar gün kalmış, geri kalan sürede Seyda'ların yazlık köşkünde yatıp kalkmaya başlamıştır. İçine girdiği örgütün kimi toplantılarını bu köşkte yapar Selim. Teksir makinesini bu köşkte saklar. «Gitmiyorum, Paris'e dönmüyorum.» dediğinde şaşırın Seydaya : «Bir işe giriştik kı-

Enver Gökçe

Dokuyup sonsuzluğun kilimine
O berceste mısrayı
Bir yıldız daha kaydı
«Ölüm adın kalles olsun»

A. Hicri İzgören

zım, yaz eğlencesi diye girişmedik. Bak Kasım sonuna geldik neredeyse, hâlâ buradayım. Hiç mi aklıma gelmedi bu herif ne arıyor, neden gitmiyor diye sormak? Yapacak öyle çok şey var ki canı cehenneme okumanın da, Paris'in de...» der.

Dönemin gençlerinin psikolojisini yansıtan bu sözler, onların «Tarihsel açıdan yanlış, ama bir çeşit yazgıyı, trajediyi, büyük bir yüreklilikle yaşamaya» girişmelerinin de önemli nedenlerinden biridir. Buna «iç ve dış egemen güçler tarafından zorlanmışlıklarını» da (4) eklemek gerekir. Selim, 12 Mart'taki 'operasyonlardan birinde öldürülür. Oktay, baktığı gazete de gördüğü resme «Bu... Bu... Selim değil mi bu?» derken, Seyda, «Bırak, bırak beni! Selim'i öldürdüler!» çığlıkları arasında şok geçirir.

BİR KADININ PENCERESİNDEN'de Oktay Rifat, bir yandan ev hanımı Filiz'in yaşanan toplumsal olaylarla yaşantısı arasındaki etkileşimi vermeye çalışırken, bir yandan Filiz'in çocukluğundan, genç kızlığından biriktirip getirdiği, evliliğinde de sürdürdüğü ezilmişliğinin etkisiyle cinsel yönden 'uyanamayışı'nı anlatır. Romanda önemli olan Filiz'dir, Filiz'in yaşadığı cinsel ve duygusal açmazdır. Ne ki romanın kurgusundaki sözünü ettiğimiz romanlarla olan benzerliğini ortadan kaldırmaz bu durum.

Üç çocuğu vardır Filiz'in. Kocası Bedri, bir gazete de çalışmaktadır. «Dakikası dakikasını tutmayan» bir adamdır Bedri. Filiz'se «Sevmiyordu kocasını.» Çünkü Bedri'ye göre «herkes kusurlu»dur. Akşamları arkadaşlarıyla gelir, içki içer, siyasal durumu tartışır, toplumsal eleştiriler yaparlar. «Toplumsal olaylara ruhbilimci gözüyle eğilmekte fayda» gören Bedri, Filiz'e bu gözle bakamaz. Onu iter, dahası onunla yatarken bile karısının değişik ilişkiler kurmasını istemiş gibi sözler eder. Bunu kimi zaman açık açık söyler.

Bir gün Bedri, Selim'i getirir eve. (Rastlantı bu romanda da devrimci gencin adı Selim'dir.) «Bir köylü çocuğu. Uyanmış. Yazık ki dil bilmiyor. Bütün gençler gibi de bağınaz, ister istemez.» Bedri daha sonra böyle anlatır Selim'i Filiz'e.

Filiz de küçükburjuvadır. «Babası emekli postacı Ethem efendi» anası «Fehim Paşaların evlathı Necibe»dir.

Selim'se, «uzun boylu, ince yüzlü, yirmi beş, yirmi altı yaşlarında bir adamdı.» «Bir yandan mühendislik fakültesinin gece derslerini sürdürüyor, bir yandan da «Bedri'nin çalıştığı gazetede «az bir para karşılığı» şoförlük yapıyordu.

Devrimcidir Selim. Mutsuz olduğu zamanlar aklından öğrenci yürüyüşleri, mitingler, taşlı sopalı saldırılar, karşılıklı kurşunlamalar geçer. Bir anlamda yaşanan mutsuzluklara bir

seçenek olarak eylemler düşünülür. Düşünmekten ötede bilinçaltına yerleştirilir, yaşanır. Selim ve Selim'in konumundakiler 12 Mart'ın hemen sonrasında, 12 Mart'ta yaşanan «kendi çaresizliklerine inandırılan gençlerin yazgısına» sınırlar!

Bedri'yi aramaya geldiği bir gün mutfakta birlikte çay yaparlar Filiz'le. Mutfağın darlığından birbirlerine değerler ve heyecanlanırlar. Bu kadar basit değil doğal ki. İlk karşılaştığı günlerden beri Filiz, olağandışı bir şeylerin olacağını sezer. Bunu da ister. Sonra buluşmaya başlarlar. «Vapurdaydı. Düş artık itilmiş, yerini eylem almış görünüyordu. Bu ikinci buluşması olacaktı Selim'le. Seviyorlardı. «Seviyor muyum?» diye düşündü.»

Cinsel uykusunu Selim'le de aşamaz Filiz. Sonunda...

Sonunda, 12 Mart'ın biçim değiştiren ama özünde «düzmece» olayların daha bol sergilendiği şiddet ortamının başlangıcı sayılabilecek bir zamanda «Selim dolmuştan Cağaloğlu'nda indi. Nuruosmaniye camisine doğru yöneldi. ... Başını kaldırdı göğe. Birdenbire tökezledi. Biri itmişti sanki ardından, hem de birkaç kez. Bir taşta takıldığını sandı önce ama bıçaklandığını anlamakta gecikmedi. Döndü, o yüzü telefona benzeyen ekose gömleklili adamı seçer gibi oldu, olabildiğince hareketsiz ve telaşsız görünen, ortaltığı velveleye vermeden işlerini bitirmeye çalışan üç adamın arasında. Bıçağı son kez kasığında duydu. Sallandı, düştü ve öldü.»

YAĞMUR SICAĞI'nda da yine bir kadının merkez olduğunu görüyoruz. Anlatının merkezi elbet. Olaylar Güher'in düşüncesinden, günlük yaşamının sıkıntılarına ağırlık verilerek anlatılır. Tekdüze bir yaşamın mutsuzluğunu, iç kararmalarını verir Demirtaş Ceyhun Güher'le.

Güher, profesör Ali İhsan Arta'nın karısıdır. Can sıkıntısından ne yapacağını bilemez. Kızı Mehlika bile can sıkıntısının unutulmasında bir araç gibidir çoğu zaman. Bu yüzden sık sık «kâh kanıksanmış bir işgüzarlıkla parmak ucunu değdire değdire, hizmetçiye bir oranın ... bir buranın tozunu» aldırır. «Tıpkı öteki günler gibi... Günlerden ne acaba bugün?» diyecek kadar tekdüzedir yaşamı.

Oysa «Öylesine iddialıydı ki lise sıralarında bile... Karnesinde notları baştan aşağı on olurdu. Dokuz olsa ağları hüngür hüngür. Hep iftara geçirdi. ... Felsefeci olacağım derdi.» «Ama nasıl olmuşsa olmuş, daha üniversite son sınıfıyken» çocukça bir öfkeyle «Kendisinden bunca yaşlı Profesör Ali İhsan beyin evlenme önerisine «evet» deyivermişti, Ruhsar'a inat.»

Bir gün geç vakit kapıları çalınır. Zekeriya adlı bir genç, hasta bir kişi için doktor aramaktadır. Arabacı Osman Baba, arabasını atıyla birlikte yitirince şok geçirmiştir.

«Ağızdan dirhemle söz çıkar, konuşmayı, mutlaka tartışma olarak düşünen,» kocasının kurduğu dünyada Zekeriya bir penceredir Güher'e. Ona, üniversite yıllarından sevdiği Ruhsar'ı anımsatır. Giderek Ruhsar'la da özdeş kılar bilincinde Zekeriya'yı.

«Deli doluydu. Gözünü budaktan sakınmaz, dalıverirdi olayların içine. Öğrenci önderi sayılmazdı ama arkadaşlarından da ayrılmamaya özel dikkat gösterirdi. Biraz da delikanlılığın o çabuk karar vericiliğiyle olsa gerek, öyle uzun boylu incelemeğe, araştırmağa kalkmaz, atılıverirdi.» Ruhsar.

«Öğrenci olaylarında, forumlarda, kongrelerde filan olur olmaz silah çekmesi, arkadaşlarının gözünde de ayrı bir önem kazandırmıştı» Zekeriya'ya.

Zekeriya'nın gelmesiyle birlikte yeniden yaşamaya başladığının ayırımına varır Güher. İlk karşılaşmalarını unutmaz. Kocasından önce kendisi çağırır neredeyse içeri. «Ürpertili. Ama bitsin istenilmeyen... Hem binbir eğili, hem öylesine dingin ki... Korkulu gibi... Tam yorulmuş bitmişken, biri elinden tutuvermiş, ardından sürükleyip götürmüş.» Güher'i. «...ince uzun boyu, her zaman biryantinliymiş gibi ışıl ışıl parıldayan kömür karası hafif kıvrık saçları, belli belirsiz sola eğik keskin hatlı düz-

gün sivri burnu, biraz öne fırlak onurlu çenesi, çatık gür kaşları, derinden derinden ışılda-yan koyu kestane rengi şimşek gözleri ile de kadınların dikkatini çektiğinin farkında.» olan Zekeriya da Güher'le buluşmaya başlar.

Güher bu arada evde kocasını eleştirir, onunla gündelik olaylarla ilgilenmediği gerekçesiyle tartışır. Güher'e bütün benliğiyle bağlanan üniversitede apolitik tavrıyla tanınan profesör Ali İhsan Arta TİP'e kaydını yaptırır. Karısına çocuklar gibi sevinerek bunu muştular.

Sonunda 12 Mart olur.

Güher, Zekeriya ve Ali İhsan Arta tutuklanırlar.

Çünkü Zekeriya da «... o günler boyu yok olmalarında, acaba nerelere gider, ne haltlar karıştırırdı? kim bilir! Güher, tutukluken böyle düşünür. Daha sonra da, «İyi ki yatmadım onunla.» der kendi kendine.

Sanırım benzeşmeler belirginleştii iyice.

Güher, Seyda ve Filiz. Güher'in sevgilisi Zekeriya (ve onun çağırıştırdığı Ruhsar), Seyda'nın sevgilisi Selim, Filiz'in sevgilisi Selim.

Kadınların her üçü de küçükburjuva kökenli, Seyda burjuva konumda, içlerinde. Ötekiler tipik küçük burjuva bir yaşama sahipler. Sevgililerin tümü de 12 Mart döneminin ya da onun uzantısı bir dönemin devrimcileri.

Başlarda da söyledim. Biliyorum ki yazarlarımızın bu çakışmaları bilerek yapmaları söz konusu değil. Ancak 12 Mart, getirdikleri ve götürdükleriyle bu denli şematik diyebileceğimiz bir eksen de mi yansımalydı romanlarımıza?

Belki, «her romanda birbirine benzeyen kişiler bulunabilir, bu kişiler ortak bir zamanın ve düzlemin de kişileri olabilirler, üstelik aynı toplumsal koşulları yaşayan yazarların nasıl yazmasını beklerdin,» diyenler de çıkacaktır. Belki değil kesin çıkacaktır. Çıkmalıdır da. Ne var ki her romanın kendine özgü deşelediği konular olmasına karşın bu şemayı ortadan kaldırmaya yetmeyecektir o savlar.

Öyle sanırım 12 Mart dönemi derinlemesine değerlendirilmemiştir. Yoksa neredeyse simetrik bir şema ile karşılaşmazdık adını andığımız romanlarda.

Benzeşmeler, dönemin özelliklerinden de kaynaklansa, çakışmalar demek yerinde oluyor mu?

- (1) Yarın... Yarın... — Pınar Kür, Bilgi Yayınevi, 1976, Ankara.
- (2) Bir Kadının Penceresinden — Oktay Rifat, Bilgi Yayınevi, 1976, Ankara.
- (3) Yağmur Sıcağı — Demirtaş Seyhun, Cem Yayınevi, 1798, İstanbul.
- (4) Tarih Açısından 12 Mart — İsmail Cem, Cem Yayınevi, 1977, İstanbul.

Öykü

Ağıt Gibi Söylemek

Şükrü Bilgiç

Dostlar bu söyleşi güngörmüş, zamanından azıcık geri kalmış, ama kırılıp devrilmemiş, öfkesini içine gözyaşlarını sakalına akıtmış bir ulu ermişindir :

«Hele bak sen teresin ettiği yarenliğe! San-ki bizim derdimiz bize yetmezmiş gibi. Bize takılmasına bak sen adamın; efendim» «Urfa-lıların eşeği bile makamla anırmış» Bak hele bak sen! Ulan benim eşeğim makamla anırma-yacak da kimin eşeği anıracak? Meğer adam di-yesiymiş «Urfa'lıların kadınıyla, erkeğiyle, kı-zıyla kızaniyla sesi güzel, yanık, içli olurmuş» Bizim o güzelim türkülerimizi, gazellerimizi, ağıtlarımızı tıfıl tıfıl olanların eline verip tele-vizyonda, radyoda acemi ördek vıyaklamasına benzetmeleri yetmiyormuş gibi kalkıp Urfa'lı-ların eşeği bile makamla anırır deyip yarenli-ğin sulusunu yaparlar. Hele bak sen eşeğin anır-ması bile hoşlarına gidiyor. Görmemişler ki!

Benim eşeğimin anırması yanık olmayacak da Heybeliada'daki eşeklerin mi olacak? Nasıl anlataşın adama? Yaşamamış, görmemiş, duymamış. Şu avlunun dibinde bağlı duran eşeği-me bak. Bir anırsın insanın içi parçalanır. Der-sin yüzyıllara, başı dumanlı dağlara, buz bağla-mış göllere dağ taş çağıldayan çaylara, yeşil ker-tenkelelerin, kırmızı yılanların yarıştığı uçuz

bucaksız bozkırlara yalvarıyor, sitem ediyor, kü-für ediyor, sövüyor. Kendisi az mı mayın tar-lasına sürüldü? Azmı ölümle burun buruna geldi? Kaç yavrusunu bu işlerde yitirdi. Benim gözü irinli çilekeşim, sahipsizim, çocuksuzum, ağlar gibi, sızlar gibi, yalvarır gibi, küfredir gibi anırmasın da kim anırsın?

Ya gelinlerimiz, kızlarımız! Hangi kızımız başından kurşun vızlamadan gelin oldu? Hangi kızımız kaçırılmadı atların terkilerinde? Hangi kızımızın ilk nişanlısı sınır eşiklerinde, kaçak-cı pasajlarında vurulmadı? Kızımız gelinimiz değil de Uludağ'da Büyükada'da sevgilisiyle, nişanlısıyla ağız ağıza verip dolanan kız mı yan-ık, ağlamalı, ayrılığı, ölümü, gurbeti anlatan türküler yakacak?

Urfa Kalesinde saçlarını mı savurdu? Ayn-Zılga gölündeki balıklara sevgilisiyle mısır ta-nesi mi attı? Kanal boyunda «Seviyor, sevmi-yor» diye ak papatya yaprağı mı kopardı? Na-sıl neşeli güleç türküler yaksın? Nasıl mahzun olmasın, nasıl kara gözlü ürkek ceylan yavru-su olmasın?

Söyletmeyin beni, yaralarımı deşmeyin, Ka-raran yüregimi daha da karartmayın. Pasaj orta-sında vurulan, mayın tarlasında bacağını bıra-kan, atına canlı binip ölü inen insanın türküsü nasıl vın vın diye anlamsız, özsüz olur? Ya-vuklusunun elini tutamayan, soluğunu yaşama-yan, ona acem elinden kına, sürme getiremeyen yiğidin türküsü nasıl olur a teres?

Hangi evde genç yaşta, ergenlikte can git-memiştir? Hangi evde hastalıktan çocuk gömül-memiştir? Hangi evde kaçağın ağulu nişanı yok-tur? Nasıl yüreğimizdeki sızıyı külleriz? Nasıl yüreğimizdeki sızı dinsin, dağlansın diye koruk suyu sıkırsız? Yüreğimizdeki figan nasıl ağıt ol-masın, dilimizden, zalimin, zülmün kulağına bir kara yılan gibi akmasın; nasıl? Kısa parçemli, kara bıyıklı, arşın ayaklı, ergenliğine doymamış yiğitleri üç beş kurşun iki ölcek barut ederine toprağa vereceksin. Ardından hüznü, ağıtı, küf-rü unutup, yavancılık, gevrek sesler çıkaracak-sın. Olur mu?

Sevgisiz olur mu insan gönlü? Bakışsız olur mu ceylan gözü? Duygusuz olur mu insan özü?

Hatırlamak

- ...
- Ve papatyalara yazın şiirlerinizi
ya da gül yapraklarına
Taç yapmak için insanların başına
Ve bakın arada bir
Hatırlamak isterseniz bizi
Sararmış, tozlu kitap sayfalarındaki
Acılı gülüşüne hayatımızın

Nesrin Akpınar

Bir gönül verişe, bir ceylan bakışa, bir duygu titremesine kızlarımızı dipsiz mağaralarda acem kuşaklarıyla boğduk. Kör kuyulara attık. Gözlerini bağlayıp, yarların, uçurumların ötesine ittik. Tüm bunları namus adına yaptık. Nasıl türkülerimiz özsüz olur? Nasıl bu acılar dilimizde sevince keser? Nasıl sesimiz cılk cıvkı yavan çıkar?

Sevenlerimiz el ele tutuşmadı. Omuz omuz ak kuşulu göllerde yüzmedi. Karanlık, loş, serin kubbelerde uyuyan koca koca ermişlerin divanına varıp ağız tadıyla dileğe durup adak adamadılar. Kılanlar kıldı töremizi 'at arvat silah' diye. Bilmem nasıl puştlaştı, kalles oldu, körleşti töremiz? Ağu oldu, zehir oldu, zakkım oldu sözumüz.

Yüreği yufka olan, yüreği dağ gelinciğinden yana kıpırdaşan, gölü ceylan olan, öfkesini içine atıp, yeni yetme güzel otobüslerde, güzel, hoş giyimli insanlar arasında, arka koltuklarda bir yerlerde, ayak kokuları sala sala, horlana, gülüne, acına İstanbul'luların, İzmir'lilerin, Almanya'ların yolunu tuttu. Kimi bekçi oldu kimi beklenen. Bir iki çantalı radyoyla dönen dışında

yiten yitene. Gelde kahpe yürek, orospu yürek dayan buna. Gel de dayan bu ayrılığa sakallı kocababa yüreği ana yüreği, yar yüreği, dayan da figana durma. Gel de bağirtını gökyüzünün katlarında yankılandırıp mışıl mışıl uyuyan ulu ermişleri uyandırma?

Ölümdür, gurbettir, ayrılıktır, zulümdür. zindandır yaşantımız. Sövmedir, küfürdür, sustalıdır, filintadır, kandır töremiz, Ağıttır, göz yaşdır. öfkedir, suskunluktur, kara düşüncedir boyun borcumuz. Sıcak ninnidir, bir tatlı sözdür, bir hoş bakıştır, bir güzel kokulu soluktur, bir içten gülüştür özlemimiz.

Öküzümüz ağıtla yürümesin. Kuşlarımız yalım yalım uçarken ayakları kokmasın. Kuşlarımız göllerde yanpeş yanpeş yüzmesin. Yel esince devirmesin. Sıcak basınca kavurmasın. Yağan yağmur sele dönüşmesin. Yelin devirenini değil, serinletenini; sıcakın yakanını değil ısıtanını; yağmurun sele vuranını değil, pınar gözü kaynatanını isteriz. Sözün nakışlısını, bakışın çiçeklisini, öpüşün dantellisini isteriz.

Bildin mi teres oğlu teres eşeğimiz neden acı acı makamla anırır!"

Uzansam Gökyüzüne Bir Avuç Kar Alsam — Timuçin Özyürekli —

gece
kar yağıyor
solgun ışıklarda efsunlu masallar
öksüz bir çocuğun yalnızlığını duyarak
nasıl da üşüyorum
camlar buğulanıyor...

kar aydınlığında gece
demirciler çarşısı sessizliğe gömülü
öter bir baykuş karanlığın çıplaklığına
erik ağaçlarında kumrular beyazlanır
bilinmez hangi köşede bir köpek havlar
acıyla kesilmiş gecenin ikinci yarısında
sağır bir sessizliğin hüznü
karşılar yağın karları...

gece
kar yağıyor
uzansam gökyüzüne bir avuç alsam
savursam çoğalan yalnızlığıma
dağılır mıydı yüreğimi sıkın çember?

deneme

Gel de Bir Akşamüzeri

Ahmet Mümtaz İdil

Gecenin tam yarısında, gece kulüplerinin dağınık ışıklarında ve sağanak bir yağmurun düşleri kovaladığı sokak aralarında yürümek nasıldı acaba? Unuttum. «Gel, » de bir akşam üzeri; en güzel giysilerimi giyeyim, en kırmızı karanfili takayım yakama ve en güleç maskemi çıkarayım aynalı dolaptan. Arsız bir kuzey rüzgârına tutulmuş serçe gibi konayım pencereye ve camını tıklatayım. Sen camı aç, beni içeri al. Ben üşümüş olayım, sıcak bir çay tutuştur elim ve tam karşıma otur. Sevgilini anlat, terk edilmişliğini, yalnızlığını ve önüne geçilmez hincini.

Saat geceyarısını çaldığında omuzuma şöyle bir dokun :

«Hadi, de, hadi artık git.»

Geçenin bir yarısında nasıl olur gece kulüplerinin aldatici ışığı? Unuttum. Kaç zaman oldu; mutsuzluğun böylesi ucuz dağıldığını, böylesi ışıklar arasında kendini aradığını görmeyeli. Kaç zaman oldu, alkol kokulu bir solğun sigarasına ateş vermeyeli, onlara teker teker güzel şeyler söylemeyeli. Gece nasıl solurdu gündüzünü beklerken, unuttum.

«Gel,» de artık, geleyim.

«Gel,» de sıcak ve dostça, Yine sevgilini anlat zararı yok. Hincini, tutkunu, bir çiçek gibi açan sevgini anlat. Ben dinlemeye hazır gelmiş olayım. Beyaz bir zambak gibi oturayım karşıma, sen anlattıkça alev kızılına döneyim. Dudaklarıma kadar gelsin aklımdan geçenleri; ürküp unutayım. Sen anlattıkça beyaza döneyim.

«Gel,» de bir akşam üzeri, gideceğimi bile rek geleyim. Geceyi özledim ben; mor ışıklar altında sigarasını soluyan sokak kadınlarını, köşebaşlarını tutmuş gece taksilerini, karanlığı yırtarak dağılan tutkulu sesleri özledim. Yine koyu ceketlerinin altına saklanmış gece tellallerini görecekim, birine ateş verecekim yine ve

birkaçını kolundan tutup, evlerinde ışık yanan sokaklara götüreceğim.

«Gel,» de bir akşam üzeri, yapacak bir yığın işim var. Güzel günlerin olduğunu anlatmalıyım sokak arşınlayanlara, Yalnız olmadığımı söyleyecekim bir yığın sokak lambası var daha, bir yığın sokak kedisi ve insan. Caddele-re yayılan, dolmuşları dolduran ağlamaları dindirecekim, tüm müzikleri değiştirecekim inan. «Gel,» de, yeter.

Fazla kalırsam eğer, yani gözkapakların kurşunlaşırsa birden; tut kanatlarımın ucundan, camın kenarına koy beni. Arkamdan da sıkı sıkı kapat pencereni ve bakma.

«Gel,» de bir akşam üzeri, bir öyküye başlayayım. Adını gelincik koyup, demetler tutayım. Seni koyayım tüm gelinciklerin ortasına, çevrende buğday biçsin terli avuçlar. Tam hasatın sonunda mürekkeğim bitsin, düşlerim de, kağıtlarım da.

«Gel,» de bir akşam üzeri, bir şiire başlayayım. İçine tüm kötülükleri, yozlukları dolduralım. Sen anlat, ben yazayım. Sonra çakalım kibriti son tümcüsinden, satır satır yakalım. Yepyeni bir yaşama başlayalım sonra, ağır aksak ama insanca. Küçük sırcalardan büyük köşkler, çubuk demirlerden ince kalemler yaratalım. Bir güzele başlayalım, tüm renklerini kullanalım doğanın; her karesini avuç avuç dolduralım.

«Gel,» de bir akşam üzeri, geceler uzunken daha. Geceler ışık sızdırmazken, kurşun gibi apansız inerken yani.

Öyle çok, öyle çok istiyorum ki, gecenin bir yarısında gölgeyle amansız bir yarış tutmayı, geçeyi bir ucundan tutup yerden yere çalmayı ve kolundan tuttuğum herkese «sizi seviyorum» demeyi.

«Gel,» de bir akşam üzeri; iki demet nergis alıp geleyim.

12 Ocak 1982, Ankara

kitap
Kocakent
Faik Akçay

Kentleşme, kente gelen insanların özbenliğini yitirmesi, çağımızın en önemli sorunlarından biri.

Kırsal alandan koparak kente gelen, yoğun kapitalist ilişkiler içine giren insanlarda, büyük bocalamaların olduğunu görüyoruz. Kent yaşamındaki sömürü ilişkileri, insanları bir yandan türlü çekicilikleriyle kucaklarken, diğer yandan bunalımlara itmektedir.

Toplumsal yaşamda, geriye dönüşlerin yapılamaması, insanın alışkanlık kazandığı ilişkilerden kopamaması, yanıtıcı da olsa, kentlerdeki çekiciliğin, günümüz toplumlarına damgasını vuran bir toplumsal olgu olduğunu göz-lüyoruz.

Başaran, «Kocakent» adlı yapıtında, bu gerçekleri, çekici bir anlatımla dile getiriyor.

İlk baskısında, bazı düzeltmeler, eklemeler yapılarak, ikinci baskısı yapıldı Kocakent'in.

Yapıtta, İstanbul'a çalışmaya gelen bir insanın, psikolojik, ekonomik, toplumsal bocala-

yışlarını, kendine özgü, güldürücü anlatımla dile getiren Başaran, usta bir ozan olduğunu bir kez daha kanıtlamış bulunuyor.

Anadolu'daki gelenek ve göreneklerin, «Şükür felsefesi»yle yaşamının, kentte de sürdüğünü, yalın bir anlatımla dile getiriyor Başaran.

Üniversitenin halktan kopukluğunu da, alaylı bir dille sergilemiş «Kocakent» te.

Aydınlarımızın toplumsal konumlarını, yapılarını şöyle vurgulamış :

İşte aydınlar, saksı bitkileri
En paahlı süsleri zamanımızın
Hazır kokulara, renklere dadanmış
Mevsimleri açmağa özenirler camlarda
Yitik gökleri

Kitap kitap susarlar sonra
Bu akşamlar, yalnızlıkları
Bir içkilere batırır,
Bir kadınlara uzatırlar düşüncelerini
Başları döner, müzeler gibi

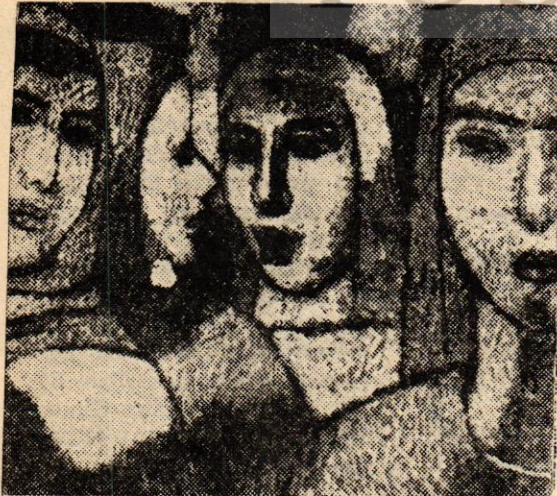
Kurtulsalar biyol dünyayı
Sözcüklerle kurup bozmaktan
Kırabilseler saksılarını
Toprağa başlasalar ormanca
Yeni bir çağ olacak gözleri (S. 34)

Günümüz koşulları içinde, bu dizelerin gerçekleri ne denli yansıttığı açık.

Aydınların konumlarını böylece sergilerken, gecekondü insanının yaşam kavgasını da, çok güzel dile getirmiş ozanımız.

«Kocakent» çağdaş sorunlara, gerçekçi, devrimci bir bakış açısının ürünü.

Geleceğin, çağdaşlığın yolcularına çok şeyler verecektir bu yapıt.

TAN YAYINLARI

TAN EDEBİYAT YILLIĞI 1982

- * Şiir, öykü, düşünce, deneme eleştiri ve değerlendirmeleriyle 68 şair ve yazarın 1981 yılındaki ürünleri;
- * Yılın toplu değerlendirilmesi

500 TL.

Ahmet Oktay
SURDÜRÜLEN BİR ŞARKININ TARİHİ
Şiir/150 TL.

Ece Ayhan
DEFTERLER
Günce, anı / 100 TL.

Ece Ayhan
ZAMBAKLI PADİŞAH
Şiir/80 TL.

Engin Karadeniz
MERSİNAKİ KUŞÇUSU
Öykü/150 TL.

Mehmet Taner
BİR DENİZİN ÇEKİLDİĞİ BÜTÜN KIYILAR
(Türk Dil Kurumu 1981 Şiir Ödülü)
2. Baskı, Şiir / 80 TL.

Mehmet Taner
ARKA ODA
Şiir / 80 TL.

Sulhi Dölek
GEÇ BAŞLAYAN YARGILAMA
Roman/ 200 TL.

Saint John Perse
ŞİİRLER
Çeviren Sait Maden / 150 TL.

Fusun Tayanç/Tunç Tayanç
DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE
TARİH BOYUNCA KADIN
Düşünce / 150 TL.

Egemen Berköz
BU KİTAPTA SEN NERDESİN?
Şiir / 80 TL.

- * 500 Liraya kadar olan istekleriniz için lütfen pul gönderiniz.
- * 500 Lirayı aşan siparişler, ödemeli gönderilir.
- * 1500 Lirayı aşan isteklerde % 25 indirim yapılır.

TAN KİTAP, YAYIN ve
TİCARET LTD. ŞTİ.
Tunalhümi, Kuşulu Han B Blok 138
ANKARA

türkiyeyazıları

ciltleri hazırlanıyor

Yayın Yaşamında altıncı yılına girmiş olan Türkiye Yazıları'nın 49-50. sayılarını kapsayan beşinci cildi hazırlanmaktadır. Ciltler 800 liradan satılmaktadır. İlgili duyan okurlarımızın mektupla başvurmaları dilenir. Posta masrafları dergi yönetimince karşılanarak, her cilt ödemeli olarak gönderilebilecektir.

Birinci ve ikinci yıl ciltleri (ilk 24 sayı) elimizde kalmamış olduğundan, okurlarımızın bu yönde istemde bulunmamasını diliyoruz.

DAYANIŞMA KOOPERATİFİ YAYINA BAŞLIYOR

Merkezi Ankara'da olan ve ortaklık için 200'ü aşkın yazarın başvurduğu DAYANIŞMA YAYIN ÜRETİM KOOPERATİFİ, ilk kitaplarını yayıma hazırlamış bulunmaktadır. Kooperatif başkanı Nusret Kemal Otyam'ın bildirdiğine göre, Dayanışma'nın ilk kitapları Aziz Nesin, İlhan Selçuk ve Fikret Otyam'ın olacaktır.

«ŞAİR EŞREF» SAYISINDAN EDİNMEK İÇİN

Geniş ilgi gören «Şair Eşref» özel sayısını elde edemeyen ve bu yolda bize başvuran okurlarımızın isteklerini karşılayabilmek üzere, elimizde çok az kalmış bulunan bu sayıdan belli bir bölümünü ayırmış bulunuyoruz. Okurlarımızın 100 liralık posta pulu göndererek «Şair Eşref» ya da «Romanın Güncel Sorunları» sayılarını sağlama-ları olanaklıdır.

Bahar Şiirleri

Ali Cengizkan

İNSANA KENDİNDEN BAŞKA YARDIM EDECEK YOKTUR

Böyle diyorum, kahvede bir arkadaşı beklerken.

Böyle deyince, ötmeye başlıyor kafesteki kuşlar,
Böyle deyince, üstümden çekiliyor sigara dumanı
aralanıyor yan masalardaki başlar,

Böyle deyince bir el siliyor pencere camını
sokakta bir kız oksuyor kardeşinin başını
kardeşinin sıfır numaraya vurulmuş başını.

Böyle deyince, annem börek açıp, kurabiyeler yapıyor
babam yerinden kalkıp bahçeye iniyor
kendinden önce götürerek sol bacağına
budamaya çalışıyor asma dallarını,

Ve ben rahatlıyorum, ayağımın dibindeki köpek kadar.

BİR SÜREDİR, SOKAKTA VE EVDE

Şiir yoktur, diyorum yayımlanmayan şiirlerime bakarak
ayaklarımla eziyorum suladığım çiçekleri
çocukları yetim kalan bir babayım sanki.

Sevgi bitti, diyor kız, burnunu cama dayayıp
diliyle yokluyor ağzındaki elmayı
gözleri ağacın yaşlı gövdesine çakılı.

Dünya doğru, diyor sözleri ağarmış bir çocuk
yüzüyle gizliyor avcundan dökülenleri
aynaya düzeltiyor burnunun eğriliğini.

Yaşam var mı, diyor baba, bütün bunlardan sonra
Ölüm nedir, diye soruyor anne, oğlunu götürünlere
Ölüm kimdir, diye soruyorlar çocuğu götürünlere

Çünkü oğlanın silinmeyen sözleri herkesi şaşırıyor.

SU AKARKEN MİNİK TENEKE MUSLUKTAN

Ben sana bakan o çocuğun gözleriyim
Sözlerimi al, bileyici, kıvılcımlarını göster
Kıvılcım üretirsin suyu tüketerek
Bana bu günleri anlatabilecek sözcükler ver.

Çelişkilerle çalışırız, mesleklerimiz benzer
Bıçaklar hazırlarsın olmadık işler için
Akılda, yürekte ve ellerde parlasın diye

Bir bıçaktır şiirim, çıkarıp herkese verdiğim.
Ter akarken minik teneke musluktan
Pedal işler, teker döner, bu çark biter.

ŞİMDİ SEN BUNLARI SOR O KIZA

**Katladığı mendili değil, katlandığı acıları
Beklenen günleri değil, beklediğimiz günleri
Ağızındaki çiçeği değil, çiçeklenen parmaklarını
Sakındığı yerlerini değil, sakınmadığım yüreğimi**

**Kuşkucu oluşumu değil, kuşkulandığım elleri sor
Dalda ötenini değil, bacaya giren serçeyi
Yapılacak yanlışları değil, bitirilen işleri sor
Çocukları değil, yoldan geçip giden yaşamı**

**Biraz da başkalarını sor, iyi niyetli hırsızları
Tavşan dudaklı oluşlarını değil, bıyık bırakmalarını
Tiksindiğim dinleri değil, dinlenebilir meselleri sor
Dört karılı Mehmet'i değil, iki yanaklı İsa'yı**

**Benim nasıl olduğumu değil, bu şiiri sor
Yaşam olan şiirleri, şiir olan yaşamları
Güneş doğduğu için mi erken kalktığımızı
Erken kalktığımız için mi güneşin doğduğunu**

**İşte sen bütün bunları sor o kıza
Gerisini anlayacaktır nasıl olsa,
Çünkü hızla yer değiştiriyor göğsümün yarası
Bir maviye dönüyor yüreğim, bir kırmızıya.**

KUBBESİ PATLAK GÖZLÜ BİR HAMAMDA

**Önce yatağında akar su, sonra boruda
Sonra işte yine yatağında, su akar.**

**Sağlık suyu olsun, herşey senin için
Bir fincan kahve, bir bardak soğuk suyla
Çünkü biz vardık ve bizden de önce
Kurtarılacak bir sen vardın elimizde.**

BÜTÜN BUNLAR

**Bütün bunlar bir ölümle yazıldı
Başına kabza vurulması bir ölümle,
Sonra büyük yapılarda binlercesine ulandı.**

**Bütün bunlar bir bekleyişle yazıldı
Tahta sıralarda oturdun, koridorlarda, şiirim
Söz veriyorum, bir daha bekletmeyeceğim.**

**Bütün bunlar bir sertlikle yazıldı
Sertlik ve hırsıyla sekizinci kattan atılanın
Fazla uzağa gitmedi, ayaklarımın ucuna düştü.**

Onun içindir şiirimın yanımda oluşu...